

Иллюстрация ИЛИНДЕНЬ

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

1. Величавият Борисъ Дранговъ — Б. З.
2. Параскевъ Тодораки Цвѣтковъ (по случай 36 год. отъ героичната му кончина).
3. Виница — Хр. Настевъ.
4. Кресненското възстание — В. А. Карамановъ.
5. Юбилейнитъ тържества на българския университетъ „Св. Климентъ Охридски“ — К. Хр.
6. Тържеството въ Македонския наученъ институтъ — К. Хр.
7. Училищното дѣло въ гр. Кукушъ и Кукушко — Ил. Ив.
8. Изъ четнишкото движение — единъ неиздаденъ документъ презъ 1895 год. — П. Чичковъ.
9. Положението.

ОТ НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛЪ И МЕТОДИЙ“
СОФИЯ

Sommaire:

1. Le magestueux Boris Drangoff — par B. Z.
2. Paraskev Todoraki Tzvetkoff (à cause de la 36-ième anniversaire de sa mort héroïque).
3. Vinitza — par Chr. Nasteff.
4. L'insurrection de Cresna — par Vl. A. Karamanoff.
5. Le jubilé de notre université „Saint Clément d'Okrida“ — par C. Chr.
6. Une fête dans l'Institut scientifique Macédonien — par C. Chr.
7. L'oeuvre scolaire dans la ville de Koukouch et dans son arrondissement — par Il. Iv.
8. L'action des insurgés macédoniens — un document inédit de l'année 1895 — par P. Chichkoff.
9. La situation.

Новъ стилъ	Ст. стилъ	Исторически календаръ за м. май	Годината на събитието
1	19	Въ Воденъ се откри българско училище	1869
2	20	Почина Св. Царъ Борисъ	907
4	22	Въ с. Баница (Сърско) падна убитъ въ сражение Гоце Дѣлчевъ	1903
5	23	Пере Тошевъ биде убитъ въ Дреновска Клисура (Прилепско)	1912
6	24	Главнокомандующиятъ рускитъ освободителни войски Николай лично вржи самарското знаме на българското опълчение	1877
7	25	Тоя день загина въ с. Цѣръ (Кичевско) войв. В. Сърбако	1905
		Подписа се договора за миръ между България и Ромъния	1917
8	26	Три английски дивизии атакуватъ 8-а Плѣвенска дивизия при Дойранъ	1917
9	27	Голѣмо поражение на английски войски: 2269 офицери и войници бѣха погребани отъ българскитъ войски	1917
10	28	Изпратенъ бѣше на заточение Иларионъ Макариополски	1861
11	29	Иларионъ Макариополски отправи своя „Завѣтъ“ къмъ българския народъ преди да трѣгне на заточение	1861
12	30	5-а Дунавска дивизия съ контъръ-атака отне отъ враговетъ си всички пунктове по в. „Яребична“ (Дойранско)	1917
13	31	Рашидъ паша нахлу въ гр. Перущица и заповѣда общо клане	1876
		Конгреса въ Смилево	1903
14	1	Въ Габрово се самоуби Тодоръ Каблешковъ	1876
15	2	Тоя день загина геройски Кочо Чистеменски	1876
16	3	Цариградскитъ българи отправиха молба до Посолствата въ града, за да съдействуватъ по разрешението на Църковния въпросъ	1861
17	4	Между България и Турция се подписа договоръ за миръ	1913
		Въ Калоферъ се роди Екзархъ Йосифъ	1840
18	5	Бѣха отхвърлени французитъ отъ Червената стена (Битол.) и отново тя бѣше завзета отъ българитъ	1917
19	6	Султанъ Махмудъ посети В. Търново	1837
		Шуменци се отказаха отъ патриаршията	1860
20	7	Дим. П. Георгиевъ отъ Берово (Малешъ) повдигна възстание противъ турцитъ	1876
21	8	Въ сраж. съ тур. аскеръ въ с. Могила (Битол.) падна убитъ Парашкевъ Цвѣтковъ	1903
22	9	Изпратенъ бѣше на заточение въ М. Азия макед. апостолъ Д. Груевъ	1902
23	10	Първъ пѣтъ въ Пловдивъ се отпразнува деня Св. Св. Кирилъ и Методий	1860
		Окончателно се провалиха първитъ опити на Съглаш. офанзива по макед. фронтъ	1917
24	11	При Костинска (Свинарска) рѣка — Тетевенско — бѣше убитъ вождя на Сръдногорското възстание Г. Бенковски	1876
25	12	Патриар. съборъ въ Цариградъ осжди и прокле екз. Антимъ I, Иларионъ Ловчански, Панаретъ Пловдивски и Илар. Макариополски на вѣчна анатема	1872
26	13	Българ. представители въ Нар. Цѣрк. Съборъ подписаха екзархийския уставъ	1871
27	14	Българ. екзархъ Йосифъ пристигна въ Цариградъ и зае екзархийския постъ	1877
29	16	Гр. Карлово отхвърли името на грѣцкия патриархъ	1860
30	17	Хр. Ботевъ съ дружината се качи на парахода „Радецки“ и слѣзе на българ. брѣгъ до Козлодуй	1876
31	18	Учредителенъ конгресъ на македонскитъ женски дружества	1926

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“ № 5, телеф. 2-19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 12 лв.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народ. Просвѣщение съ окръжно № 40,350 отъ 28. XI. 1933 г.

ILLUSTRATION „ILINDEN“ Rédaction et administration: rue „Pirot“ 5. — Sofia, Bulgarie.

Величавиятъ Борисъ Дранговъ

Има лица, за които не може да се каже, че достатъчно се е говорило или писало. Това сж изключителнитѣ личности; героитѣ на полето на мирнитѣ и военни завоевания, които оставятъ дълбоки следи въ народното и обществѣнското развитие; пжтеводителитѣ къмъ напредѣкъ и благоденствие на народитѣ. Това сж многостранно и богато одаренитѣ отъ природата личности, участието на чиито духъ се открива въ всички области и почти по всички пжтеки на многообразния общественъ животъ.

Българскиятъ пълководецъ Борисъ Дранговъ не е отъ категорията на тия изключителни личности, оставили следи по всички разклонения на обществения ни животъ, преди всичко затава защото той бѣ офицеръ и като такъвъ, по необходимостъ, неговото поле за дейностъ бѣ ограничена почти само въ рамкитѣ на военния животъ, при все това за него е говорено и писано у насъ съ възхищение и голѣма почитъ дори повече отколкото за мнозина българи, посветили живота си на обществена служба като свободни граждани.

За нѣкои това може да се види чудно и дори прекалено много. За насъ, обаче, то все още е недостатъчно, като имаме предвидъ наистина почти изключителнитѣ нравствени сили на тоя български воинъ и главно като имаме предвидъ особенитѣ днешни обществени условия у насъ, изискващи преди всичко твърди и честни характери и хора съ живо и непоколебимо чувство за общественъ дългъ и за обществена отговорностъ.

Борисъ Дранговъ бѣ човѣкъ, който притежаваше — не, той бѣ цѣлъ изтъканъ отъ висши нравствени добродетели и най-много отъ всичко — отъ най-рѣдко срѣщанитѣ и най-ценни добродетели: смѣлостъ да се гледа истината право въ очитѣ, да се изповѣдва тя въ всички случаи и да се действува въ нейно име, безъ огледъ на лични егоистични облаги и удобства; безпредѣлна преданостъ и любовъ къмъ народа и отечеството, съперническа съ отвращението отъ всѣко изкористване за лична полза на властѣта и довѣрието, съ което сж облѣчени които и да сж били обществени служители; пълна, безъ остатѣкъ, готовностъ за всички — и за най-скъпата — жертва въ името на отечественитѣ интересъ и съзнание за абсолютната необходимостъ за единъ общественъ деецъ да може и да има волята да покрива напълно думитѣ си за обществена служба съ дѣла.

Не бива да се очудваме, ако се намѣрятъ българи, на които да е малко странно задето така блѣскаво се чувствува отъ почитателитѣ на

Борисъ Дранговъ неговата паметъ: хората, които не сж били негови вѣнници; които не сж имали великата радостъ да сподѣлятъ заедно съ него тежеститѣ, рисковетѣ и славата на военното

Борисъ Дранговъ

време, немогатъ да знаятъ каква прекрасна и рѣдка личностъ бѣ Дранговъ — военниятъ общественикъ.

Би било, обаче, за очудване, ако би се намѣрилъ единъ дори отъ ония българи, които видѣха и опознаха по бойнитѣ полета на България, гражданина — пълководецъ Дранговъ, да каже, че е излишно вече да се говори и пише за него. Нние сме увѣрени, че, може би съ малки изклю-

чения, всички, които срещаха смъртта по бойните полета заедно с Борис Дранговъ и всички, които сж имали какъвто и да е служебен досегъ с него въ мирно време, ще се съгласятъ с насъ, че не само не е излишно, но и е наложително да се говори и пише още и по-вече за тоя забележителенъ воененъ възпитателъ и националенъ деецъ тъкмо за това, защото има мнозина, които не го знаеха и още по-вече затова, защото, ако трѣбва да се посочатъ на поколенията ни свѣтлитѣ фигури на нашитѣ първостепенни национални дейци и на възпитателитѣ на най-добритѣ духовни качества, които се таятъ въ недрата на народа ни, безспорно Борис Дранговъ ще бѣде, собствено ще трѣбва да бѣде посоченъ единъ отъ първитѣ между тѣхъ.

Не ще съмнение, че, ако не бѣ воененъ; ако не бѣ се самообвързалъ чрезъ ограниченията на военната служба, Борис Дранговъ би изрѣзалъ ярко и твърде внушително своята идеалистична фигура на фона на българската история отъ наше време и би миналъ на филмовата лента на българския общественъ животъ презъ последнитѣ нѣколко десетилѣтия като свѣткавица раздираща мрачинитѣ или като буря, помитаща сметъта събирана по жглитѣ на нашата действителностъ. Той сигурно би преминалъ покрай всички ни и като пророкъ и строгъ сѣдия, предъ когото — въ това можемъ да бждемъ увѣрени — мнозина гузни щѣха да трѣпнатъ; мнозина крадци на едро щѣха да изпускатъ въ смущението си краденото; мнозина лицемѣри щѣха да потънатъ въ дънъ земя.

Самиятъ Дранговъ може да не е толкова познатъ отъ всички срѣди на обществото ни. Това не е отъ голѣмо значение. Отъ значение е обстоятелството, че нашиятъ народъ е далъ единъ синъ като него съ нравствени сили, които сж и съставляватъ здравъ елементъ за преуспѣване на обществото и на народа ни — сили, каквито природата рѣдко е влагала у друго въ такъвъ размѣръ и въ такава хармония помежду имъ, както у Б. Дранговъ. Тия сили не по негова вина останаха ненапълно разгнати, затова не можахъ да озарятъ въ обилната си свѣтлина нашата широка

обществена действителностъ, но тѣ бѣха на лице у него и той, дори и само въ рамкитѣ на военната ни действителностъ, все пакъ даде блѣскаво доказателство за това, какво може да се постигне, какви дивни хоризонти могатъ да се откриятъ за благо на родината, ако на нея се служи съ сили, каквито имаше Дранговъ и по начинъ, по какъвто той служеше.

Чествувайки паметта на Борис Дранговъ, взема се поводъ да се подчертае преди всичко отрадниятъ фактъ, че нашиятъ народъ е способенъ да дава животъ на силни, високоправствени хора и пламенни борци за правдини, за истина и за свобода и заедно съ това да се вдъхне въра у всички ни че, докато България има синове като Дранговъ, можемъ да вървимъ напредъ презъ всички пречки и прежеждия, съ надежда да се осъществятъ всички справедливи и законни национални и изобщо морални въждедения, на нашия народъ.

Ние, заедно съ това, даваме примѣръ на младитѣ, които идатъ следъ насъ; които още не знаятъ всичко по-важно и ценно отъ това, което народътъ ни е далъ въ миналото и които ще поематъ грижитѣ за бждещето на родината, какъ трѣбва да се почита паметта на националнитѣ ни герои отъ всички степени и да не оставатъ потънени, потулени и безъ животъ добродетелитѣ на най-добритѣ синове на България, които съ дѣлата и жертвитѣ си, давани въ името на нашето сегашно добруване, сж дали кръвъ за безсмъртенъ животъ на завета: ние и всѣко поколение следъ насъ — всички да не преставаме да работимъ съ идеализмъ, съ любовъ и преданостъ къмъ родъ и родина и съ неотслабища енергия за приготвяне на все по-добри и по-добри бжднини за страната ни за вѣкове.

Следвайки тоя заветъ, който, собствено, свѣти като пжтеводна звезда и на всички други цивилизовани народи, ние винаги ще виждаме мислено предъ себе си образа на единъ отъ най-добритѣ му знаменосци — тоя на Борис Дранговъ.

Б. З.

Параскевъ Тодораки Цвѣтковъ (по случай 36 год. отъ героичната му кончина)

Параскевъ Т. Цвѣтковъ е роденъ на 20 май 1875 год. въ гр. Плѣвенъ. Една година следъ неговото раждане избухна априлското въстание, което потопа въ кръвъ хиляди саможертвени борци, които съ смъртта си подготвиха свободата на своя народъ. Презъ 1877 год. се обяви освободителната война и българскиятъ народъ виждаше вече предъ себе си строшени вригитѣ на петъ вѣковното тежко и непоносимо черно робство. Следъ като руситѣ преминаха р. Дунавъ при Свищовъ, въ Плѣвенъ се яви една малка войскава частъ, която превзе града почти безъ всѣкаква съпротива. Многолюдна делегация, представляваща Плѣвенското гражданство, излѣзе да посрещне и приветствува руския отрядъ, който даруваше многоочакваната свобода на Плѣвенци. Между тѣхъ бѣше и Тодораки Цвѣтковъ — бащата на Параскевъ — младъ търговецъ и непокоренъ българинъ, който преди това често бѣ спиралъ погледитѣ върху себе си

на турската полиция. Десетина деня следъ това тържество плѣвенци изтрѣпнаха отъ появяването на Османъ-паша съ силна армия, която зае висотитѣ около града съ цель да задържи руската армия и да ѝ даде решителенъ отпоръ. Заедно съ малобройната руска войска Плѣвенъ бѣ напуснатъ и отъ бащата на Параскевъ, който не можеше да остане въ града, следъ като ведно съ руситѣ бѣ започналъ да се проявява като напълно свободенъ гражданинъ и пламенно да чертае свѣтлитѣ перспективи на своя народъ. Цѣли 6 месеца Плѣвенъ бѣ обсаденъ отъ руската войска и гражданитѣ му останаха вътре въ него, изпитаха и преживѣха ужаса, несгодитѣ, глада, мизерията и разрушенията на тази продължителна обсада. Въ града бѣше и две-годишния Параскевъ, обкръженъ само отъ грижитѣ на майка си и на дветѣ си баби, които непрестанно бдѣха и се грижеха да запазятъ живота на невръстното дете. Единъ день, обаче, за

ужасъ на всички, палавиятъ Параскевъ бѣ изчезналъ и въпрѣки усиленото търсене на неговитѣ близки, той не бѣ намѣренъ. Едва следъ обѣдъ, малкиятъ немирникъ издаваше гласчето си отъ кладенеца на кѣщата, седналъ удобно въ кофата и плуващъ като Ной въ своя ковчегъ, закрилянъ отъ Провидението. Потресени отъ случката, женитѣ не се решиха да извадятъ детето отъ герана, а повикаха случайно минаващия турчинъ, който стори това. Детето бѣше радостно и засмѣно и неподозираше опасността, която го грозѣше. Животътъ му тогава бѣ спасенъ отъ турчинъ, за да бѣде отнѣтъ следъ 26 години около битолскитѣ висоти въ неравна борба съ турски редовенъ аскеръ. Сждба!

Параскевъ свърши третокласното училище въ родния си градъ, следъ което замина за София, където завърши гимназия. Расълъ въ следосвободителната епоха, когато идеалитѣ на народа ни бѣха голѣми, той учителствува 2 години въ Плѣвенскитѣ села, за да даде данъ отъ народническия духъ на тогавашното време. Презъ 1897 година той замина за Европа да учи музика, къмъ която имаше особена наклонност. Въ Прага бѣ една година и две години въ Дрезденъ, където свърши консерватория съ голѣмъ успѣхъ. Той постѣпи учителъ въ Плѣвенската гимназия и блѣскаво бѣдеше се разкриваше предъ него. И той би билъ твърде щастливъ въ обикновения си животъ, ако не бѣ предпочелъ едно по-трайно щастие, което ни смъртта, ни времената могатъ разруши — щастие, което се печели само срѣдъ хиляди лишения и горчивини. Наистина — Провидението искаше друго да направи отъ него. Бащата на Параскевъ — носителъ на много добродетели, на високо съзнание за дългъ къмъ народъ и държава, можа съ своя естественъ даръ да се издигне и да заеме мѣстото на виденъ общественъ дѣецъ въ Плѣвень. Видѣлъ и живѣлъ подъ робство, откърменъ съ силно родолюбиво чувство и стреми да даде всичко за останалитѣ подъ робство братя, баща му възпита и предаде на децата си дълга за беззаветна и безкористна служба на родъ и отечество, плодъ на което бѣ голѣмата революционна дейностъ и славна смъртъ на първия синъ на Теодорки Цвѣтковъ — незабравимия Пъшо. Естествено е следователно за Пъшо да презре и блѣскава кариера въ живота, да забрави трепетливитѣ примамки на бѣдешето и следъ една защита на македонскитѣ българи, направена отъ него на единъ учителски съборъ, отъ трибуната на читалище „Съгласие“ въ Плѣвень, да напусне роденъ край, да се прости съ домашни и приятели и да замине презъ есента на 1902 год. за Македония, за да работи и сложи кости като скроменъ труженикъ за тия, отъ сждбата на които се интересувахе още отъ ученическата скамейка и студентскитѣ си години. Въ *Битоля*, дето бѣ назначенъ за учителъ по български и по музика, той прояви голѣма деятелностъ и благодарение на бистрия си умъ, на горещината, съ която почваше всѣка работа, на твърдата си воля, на приятната си външностъ и на убедителното си слово, той жѣнѣше само успѣхи. Денемъ агитаторъ, нощемъ революционенъ ръководител, ту учителъ, ту четникъ; душа на ученическия революционенъ крѣжжокъ, който имаше за задача да подготвя за народа агитаторски революционни кадри, винаги усмихнатъ, съ чернитѣ си искрещи очи, въ които се откриваше широка възторжена душа — самъ поетъ и музи-

кантъ — такъвъ единъ човѣкъ не можеше да не бѣде обичанъ на Битоля. Неговиятъ ученикъ — проф. Алексиевъ въ своитѣ спомени за него между другото пише: „Той дойде между насъ въ единъ слънчевъ день. Всички отъ нашия класъ бѣхме на двора. Нѣмахме търпение да дочакаме своя учителъ въ класа. Този пѣтъ нашата класна стая ни се видѣ много тѣсна, неприветлива, схлупена дупка — неподходна да приеме този, когото обикнахме преди да видимъ и за когото бѣхме слушали дивни пирказки. Неговата усмивка, неговитѣ голѣми гальовни очи, неговото високо и мѣдро гордо издигаше се надъ обвитото съ нѣкакъвъ приказенъ орелъ лице, неговата дълга отшелническа брада, ние познавахме отъ разказитѣ на другари, които го бѣха виждали... Даме Груевъ бѣ миналъ отдавна и не

Параскевъ Цвѣтковъ

за единъ пѣтъ презъ нашитѣ полумонашески дворища. Ние познавахме вече силата на неговото слово — не веднажъ сме били пленявани отъ неговитѣ блага, умни и проникателни очи. Но за Цвѣтковъ само бѣхме слушали. Знаехме, че пѣтува отъ далечъ... неговото родно мѣсто е на северъ отъ гордия балканъ, че той — нашиятъ учителъ по музика — идва, защото ни обича, защото обича тази велика мъченица, която ний наричаме наше македонско отечество... Още първия день той остана съ насъ цѣли часове. Ний съ захласъ слушахме топлиѣ слова, извиращи съ *нѣкаква магьосна сила* изъ дълбочинитѣ на сърдцето на този мъжъ, който покрай своето мъжество, притежаваше всички качества на една девствена моминска душа... Той ни обладаваше съ всѣка казана дума... за менъ още звучатъ думитѣ му: „Любовята къмъ отечеството е най-божествената музика на

свѣта!“ И какъ обикнахме ний тоя учителъ!... Така минаха седмици и месеци и учителътъ Цвѣт-

Стоянка Т. Цвѣткова, майка на Парашкевъ Цвѣтковъ

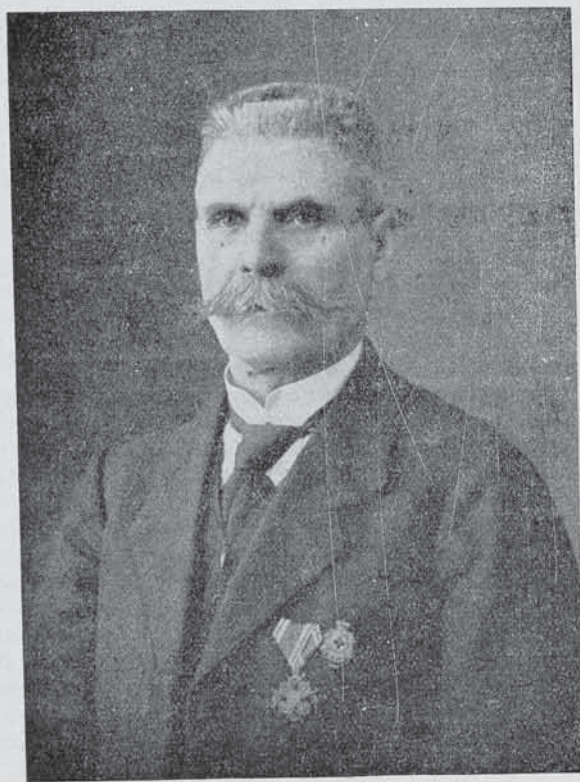
ковъ изчезна“... защото неговиятъ погледъ привлече и подозрителнитѣ погледи. Достатъченъ бѣ малъкъ поводъ, за да падне върху него тежката ржка на властѣта. Ала Цвѣтковъ избѣгна удара и вмѣсто въ тъмницата, той бърже се отзова по височинитѣ на Облаково, тѣй страстно лѣлеяна мечта. И стана той районенъ войвода на най-опасния районъ — Битолското поле. И схлупенитѣ хижи на Кукуречани, Могила, Карамани и пр. почнаха да се оживяватъ отъ едно слово, което носѣше и собствена самовѣра и любовъ къмъ униженитѣ и оскърбенитѣ.

Неговата чета бѣ една отъ отлично екипираниѣ чети; неговитѣ другари бѣха все голѣми хора на дѣлото, като Александъръ Кошка, после самъ войвода, дѣдо Андрей, който носѣше и опитността на Марко Лерински и неговата пушка и чанта, Иванъ Кафеджията — героя на Буфско, Димитъръ Филдишевъ — младиятъ гимназистъ отъ Охридъ, ученикъ въ Битолската гимназия и секретаръ на Цвѣтковъ и др.

На 17 априлъ 1903 год. П. Цвѣтковъ бѣ делегатъ въ прочутия Смилевски конгресъ, който реши възстанието въ Битолския и другитѣ вилаети. И тамъ той бѣ една отъ централнитѣ фигури — тамъ той бѣ назначенъ за горски началникъ на Битолския полски районъ и избранъ за секретаръ на конгреса. Но пламенната душа, която чакаше възстанието съ всичкитѣ възторзи на музикалното си чувство... не го дочака. Една нощъ, когато той преваляше съ четата си отъ Облаковитѣ височини шосето Прилепъ — Битоля, на пѣтъ за село Могила, четата му бѣ забелязана отъ случайно ми-

наваща жандармерийска часть, която се скрива и преследва движението.

На другия денъ — 8 май старъ стилъ — 903 г., денъ какъвто Битоля рѣдко е преживѣвала, Битолски гжсти войскови маси вече обсаждаха село Могила, кацнало въ полето само на единъ часъ отъ Битоля. Артилерийска канонада пригласяше на страшната буря, която се следѣше отъ всички Битолчани, наизлѣзи кои по покриви, кои по балкони, прозорци и тавани. Видѣхме най-сетне съ очитѣ си, отъ покривитѣ на нашитѣ кжщи, какъ шепа бѣлгарски юнаци, на чело съ сжщия легендаренъ Парашкевъ Цвѣтковъ да отстояватъ въ близкото село Оризари презъ цѣла нощъ, на бѣснитѣ атаки на хилядниа аскеръ и десеткитѣ топовни гърла. Съ каква ли клетва на уста е умиралъ този вече забравенъ Плѣвенски гражданинъ, този втори Христо Ботевъ въ вихѣра на Илинденската борба, на цѣль единъ народъ!*. И настина.. приготовленията на властѣта бѣха голѣми, защото борбата бѣ не само срещу обсаденитѣ 80 — 90 души, но срещу македонския духъ и идеализмъ, които бѣха излѣзли на двубой съ силното царство на Османитѣ. Трепетъ обладаваше всичко живо по Битоля. Подъ надсловъ „Всрѣдъ ужаситѣ“ специалниятъ кореспондентъ на в. „Журналъ“ Людвигъ Нодо съ дата 3. VI. 903 г. между другото пише: „Отъ всичко, което видѣхъ въ Македония, най-дълбоко впечатление ми направи боятъ при село Могила... Вървѣхме по грамадното поле, на което се намира Битоля и вече бѣхме близко до града, когато зачухъ нѣколко топовни гърмежи, придружени отъ

Топораки Цвѣтковъ, баща на Парашкевъ Цвѣтковъ

* Изъ книгата „Епоха, земя и хора“ отъ Царевна Миладинова на стр. 159.

по слаби пушечни изстрели. Нѣма съмнение: то ще е сбиване на нѣкоя чета съ турци.

„Скоро, азъ съгледахъ едно село, чийто очертания се губѣха въ синкавъ облакъ, тежко повисналъ въ въздуха. Стълбове димъ се издигаха отъ нѣколко кѣщи и отъ върха на една могила можашъ съ мѣжа да разпознаешъ далечъ предъ мене борците, какъ клекнали покрай низката полусрутена стена, бързо стреляха.

„Съ влизането въ селото научихъ, че преди два дена една чета отъ 80 комити, въоръжена съ манлихерови пушки, влѣзла въ селото да търси храна. Издадена отъ шпионинъ, четата била заобиколена отъ 300 души турски войници. До гдето последнитѣ заграждали кѣщата, комититѣ знаейки сѣдбата що ги очаква, запѣли патриотични пѣсни, чийто припѣвъ слави смъртта на ония, които се жертвуватъ за свободата. Завързалъ се яростенъ бой... Като контрастъ на тия безформени лешове, наблизомъ лежеше тѣлото, почти непокътнато на единъ мѣжъ. Очевидно, той е билъ хвърленъ отъ колата, съ която е билъ пренесенъ и е падналъ въ чудесно положение — съ рѣще кръстосани като за последенъ горещъ позивъ. Главата му бѣ прекрасна, глава на образованъ, или по-скоро на интелигентенъ човѣкъ и артистъ. Казаха ми, че тѣ сѣ смъртнитѣ останки на професора по музика въ българската класическа гимназия въ Битоля, по име *Параскевъ Цвѣтковъ*. Ни една рана не грозѣше ясната хубостъ на тоя покойникъ. Най-неверующиятъ човѣкъ би колѣничилъ предъ него и азъ чувствавахъ едно безумно желание да извикамъ: „О, нещастнико, нѣмашъ ли вдовица, сестра, приятелъ, който да дойде да се прости съ тебе?“

„Трѣбва всѣки да признае, че тия хора юнашки сѣ били за свободата — тѣ, осемдесетъ сѣ се държали цѣли 36 часа срещу 300 турци. Тѣ не сѣ разбойници, нито злосторници, нито диваци, но... интелигентни, образовани хора, представители на моралната сила на страната; хора въ всичко подобни на насъ и които сѣ се пожертвували за

една възвишена идея. Ако това, което тѣ сѣ извършили, като сѣ прегърнали смъртта и паднали всички до единъ, безъ да помислятъ да се предадатъ, не се нарича героизмъ, тогава азъ не мога да разбера смисъла на тази дума“.

Какво великолепно описание... какви правдиви слова. И всичко това отъ единъ чужденецъ! Наистина... Параскевъ Цвѣтковъ падна въ името на възвишена идея, издигайки си паметникъ въ душата на битолчанеца и ставайки едно отъ много лелеянитѣ имена на македонския робъ. *Македония никога не ще забрави дълото на Цвѣтковъ и въ скрижалитѣ на македонското освободително движение неговото име и дълго ще бждатъ едни отъ първитѣ.*

Светата кръвъ, която този герой на освободената частъ на българското отечество бѣ дошълъ да пролѣе за свободата на забвения братъ, не изчезна безследно. И днесъ битолчани палятъ свѣщи върху неговия гробъ и възпѣватъ чудния му подвигъ, героизма и себеприношението му съ стиховетѣ:

„Какъ жали тая майска природа.
Тѣжи, народе, днеска ти пакъ!

За нова участъ, зарадъ свобода.
Гине и тоя млади юнакъ.

Битоля смутна, страшна нощта е
Моми се криятъ въвъ безпокой.

Но мръква вече, боятъ ужасенъ,
Ето топове, трѣсъкъ и грѣмъ.

Снове безредно врагътъ уплашенъ,
Другари питатъ — падна ли той.

Живъ е той още, бий се не мае,
Храбра дружина съ него е тамъ!

Смиренъ и дълбокъ поклонъ предъ подвига на хабрия Пѣшо.

Свѣтла и вѣчна да бжде неговата паметъ!

II. Винаца, като първи покрай-граниченъ пунктъ и каналъ на В. М. О. Р. Организация.

При образуването на тайния революционенъ кръжокъ презъ 1893 г. въ Щипъ ръководителитѣ на сѣция едновременно създадоха и свой клонъ въ Винаца. Чрезъ Винаца сѣ организира и първиятъ таенъ каналъ презъ границата до Кюстендилъ и Винаца стана най-удобниятъ покрайграниченъ пунктъ за Вътрешната Македоно-Одринска Революционна Организация.

Начело на кръжока и първи легални ръководители на пункта и канала въ Винаца застанаха тогавашнитѣ съ доста завидно материално положение мѣстни търговци *Спиро Амповъ* и *Георги Йованчевъ* — синове на най-заможнитѣ и влиятелни по това време винашки първенци *Ампо Чорбаджията* и *Йованче Петровъ*. Макаръ и съ прогимназиално образование, тѣ бѣха природно най-интелигентнитѣ и събудени национално жители и надеждни добри съпрузи по на около 25 год. възраст. Като такива тѣ се ползуваха съ голѣмо довѣрие и неограниченъ кредитъ при всички търговски фирми въ Щипъ, а сѣщевременно и съ голѣмо

влияние и уважение между мѣстното население и властѣта изобщо. Спиро Амповъ, като секретаръ на Черковно-училищното настоятелство, бѣше и ръководния факторъ на учебното дѣло въ Винаца. Съ свойствената си словоохотливостъ на приятенъ и сериозенъ събеседникъ, Спиро бѣше и най-съобщителния, а съ ловката си експедитивностъ и разбирания въ търговскитѣ сдѣлки бѣше си създавалъ и голѣми връзки не само съ всички околни села, но и съ всички по-видни търговци и първи хора въ Щипъ, Кочани, Царево и Пехчево, които посещаваха пазара въ Винаца. Той бѣше щипски зетъ и като такъвъ съ голѣми роднински връзки отъ жена му въ Щипъ. Георги Йованчевъ се отличаваше съ надменния си характеръ, лицемѣренъ въ отношенията си и съ спекулативни слабости. Съ Спиро, обаче, бѣха добри другари и живѣха приятелски.

Поради търговскитѣ имъ връзки съ Щипъ, на нѣколко пѣти двамата сѣ били извикани тамъ и посвѣтени въ дѣлото. Първата работа, която имъ

е възложена повъртително, е била да се организира таен постоянен канал през границата до Кюстендил и обратно. Спиро Амповъ, възползуван от интимните си връзки с населението от планинските села към границата, беше уредил искания канал с най-голяма сигурност и точност, съгласно дадените им инструкции лично от Даме Груевъ и Гоце Дѣлчевъ — учители и ръководители на тайния революц. кръжокъ въ Щипъ.

Като първи доверенъ куриеръ за обслужването на канала е билъ посветенъ въ дѣлото Ангелъ Баба Божанинъ отъ Винаца. Така тримата образуватъ и първото ръководно тѣло на пункта и канала съ околните села до границата и лѣвия бръгъ на р. Бръгалница. За да се избѣгнатъ каквито и

Гоце Джаферовъ, Црънъ Киро и Спиро Келемановъ — терористи отъ Щипъ. Последния считали неуловимъ.

да било подозрения, тримата си разпредѣлятъ работата, безъ да се срѣщатъ често. Спиро поема ръководството за организиране на всички околни села, Георги — кореспонденцията съ разпредѣлене на пощата, материалитъ и пр., Ангелъ — цѣлата служба на канала до Кюстендилъ и обратно: пренасяне пощата и материалитъ по сѣщия, складиране оржжието, превеждане на нелегални дейци и пр.

Споредъ уговорения отъ Спиро Амповъ планъ съ посветенитъ отъ него въ дѣлото по-доверени лица въ селата: Якимово, Драгобраща, Кжишлата и Илиево, които водятъ къмъ границата, първото пробно отиване на Ангелъ, като куриеръ до Кюстендилъ и обратно се увенчава съ неочакванъ успѣхъ: изпратеното отъ Щипъ първо писмо Ангелъ занася въ Кюстендилъ до лично познати на Г. Дѣлчевъ лица и следъ една седмица се завръща

съ връзки вестници, книги съ революционно съдържание, два револвера съ патрони, две ками и писмо за Щипъ. Г. Дѣлчевъ е въ възторгъ. Веднага изказва желание да замине и той съ Ангела по сѣщия каналъ, за да го проучи и да организира въ София редовно изпращане на вестници и книги за вътрешността на Македония, а така сѣщо и за доставка на първо време нареволвери, ками и други необходими материали за организацията.

Съ такава мисия, наедно съ търговцитъ отъ Щипъ, Г. Дѣлчевъ дохожда на пазаръ въ Винаца. Следната вечеръ нахлузва цървули и съ Ангелъ поематъ къмъ Осогово. Сѣщата нощъ прехвърлятъ границата, слизатъ тайно въ Кюстендилъ и отъ тамъ отиватъ въ София. По сѣщия начинъ се връщатъ до границата въ с. Вѣтрень, където престояватъ тайно на гости у Петъръ Димитровъ. На другия денъ презъ нощта минаватъ границата и пристигатъ обратно въ Винаца, въоръжени и претоварени съ вестници, книги за четене, необходими материали за литографиране и пр. По тоя начинъ Г. Дѣлчевъ лично беше поставилъ основитъ и на едно привидено задгранично представителство отъ свои познати доверени лица въ София и Кюстендилъ за обслужване на В.М.О.Р.О.. Така, наедно съ Ангела беше уредилъ и редовното функциониране на първата редовна задгранична тайна поща, а сѣщевременно и постояненъ каналъ за снабдяване оржие, материали и превеждане нелегални дейци на организацията. По сѣщия начинъ въ последствие Г. Дѣлчевъ беше ходилъ нѣколко пѣти въ Кюстендилъ и София тайно за уреждане и други належачи организационни работи, главно за доставка на повече револвери и оржие. Съ това Винаца стана важенъ и цененъ таенъ пунктъ на В.М.О.Р.О.. Отъ тукъ всѣки пазаренъ денъ ставаше разпредѣленето и препращането по каналенъ редъ презъ Щипъ и Кочани на нелегалната поща, а следъ това и всичкото доставяно оржие и материали. По тоя начинъ Винаца израстна и обнадежди много въ всѣко отношение и всички ръководни фактори и дейци на В.М.О.Р.О.

Поради връзкитъ си съ населението, презъ 1894 год. Спиро беше посветилъ въ дѣлото по-първитъ доверени лица и въ селата въ север. поли на Плачковица пл. около Винаца: Блатецъ, Липецъ, Лески и Зърновца. Като интелектуеленъ факторъ въ Черковно-училищното настоятелство, той едновременно беше се заелъ и съ назначаването подходящи — надеждни за дѣлото учители въ Винаца и околните села. Още първата година за главенъ учителъ въ Винаца беше назначенъ препоръчания имъ за такъвъ Александъръ Чакъровъ отъ Велесъ, който остана и за 1894/95 уч. година. Съ темпераментната си екзалтираност, обаче, той беше я прекалилъ много и стана невъзможенъ. На мѣстото му за 1895/96 уч. год. беше назначенъ Григоръ Анастасовъ отъ Кавадарци.

За 1894/95 уч. год. получихъ и азъ назначение за учителъ въ с. Лески, около 3 клм. ю. з. отъ Винаца, малко живописно селце съ не повече отъ 50 кжжи, сгушено въ кичеститъ поли на Плачковица, населено изключително съ българи. Това беше и първата година на учителствуването ми. Преди да замина за мѣстоназначението ми, обаче, въ Винаца бѣхъ посветенъ въ дѣлото отъ Спиро Амповъ. Той извика новоръкоположения младъ енор. свещеникъ въ сѣщото село Иванъ Кръстевъ, на когото

ме препоръча и ми възложи ръководството на организацията въ Лески, като първи най-близък и удобен пункт на канала за Шипския район, където се складираше първоначално донесеното оръжие от България. Следующата 1895/96 уч. год. отидох и постъпих да продължа образованието въ новооткритото през същата година Педагогическо училище въ Скопје, където завърших и учението ми. За легален ръководител на организацията остана свещ. Иванъ Кръстевъ, като мѣстенъ жител, и за учител на мѣстото ми бѣше назначенъ *Коце Антовъ* отъ Кочани. По сѣщия начинъ ставаше назначаването съ посвещаване въ дѣлото на учителитъ и въ другитъ села. А такива имаше въ Зърновца, Липецъ, Блатецъ и Драгобраща, където имаше добре уредени училища и църкви.

По такъвъ начинъ въ всички села съ бѣлг. население около Винаца презъ 1895 год. бѣха организирани и мѣстни комитети съ свои легални ръководители. Навсѣкжде населението възприемаше съ охота зачисляването му въ редоветъ на организацията. Презъ 1895 г. и Георги Дѣлчевъ стана главенъ учител (директоръ) на бѣлгар. училища въ Шипъ. Като такъвъ, той пое едновременно и цѣлото ръководство на организационнитъ работи. Всичко бѣше така добре напреднало и уредено въ Винаца, че организацията сама по себе си одухотворяваше и възхищаваше всички, на които се възлагаха каквото и да било обслужване и на уреденитъ по това време междуселски и районни канали до Шипъ, Кочани и Пехчево. За да стане по-ясно съ какъвъ идеализъмъ и съзнание бѣше организиранъ не само презграничния каналъ, но и тоя за Шипъ, достатъчно е да спомена, че всичкото оръжие и материали се пренасяше презъ границата съ кървани отъ 5 до 10 коне, безъ никаква въоръжена охрана. Съпровождаше се и се складираше лично отъ Ангелъ въ близкитъ до Винаца села, споредъ случая, Драгобраща, Кжшлата, Якимово, и Лески. Отъ тукъ, само по нареждане отъ Шипъ, се препращаха всѣки пазаренъ день, като търговска стока, за селата въ Шипския районъ, а отъ

тамъ за другитъ сѣседни райони. Така бѣха изпратени, опаковани въ човали съ оризъ, и заловенитъ въ Битоля презъ 1896 г. бомби и взривни вещества, за които се вдигна тогава и голѣмъ шумъ съ арестувания и осъденъ кираджия — преносвачъ на сжщитъ бомби *Доне Тошовъ* отъ Шипъ.

Всички се радвахме, че и емиграцията въ България почна да образува свои дружества въ всички по главни центрове за подпомагане материално и пропагандиране каузата на освободителното движение. Когато тази идея съ рѣдка упоритостъ и постоянство бѣше подета въ цѣла Македония и Одринско, когато всички вжтре работѣхме и се готвѣхме съ една изумителна и неотбелѣзана въ историята на свѣтовнитъ революции идеалностъ и самопожертвование, нашитъ усилия и редове почнаха да се смущаватъ и миниратъ съ вмѣшателството на заинтересовани политически фактори и лица отъ вънъ, тъкмо отъ тамъ, отъ където никой никакъ не очакваше и не трѣбваше да става това.

Но за тѣхъ и за истеричния революционенъ трансъ на Александъръ Чакъровъ и с-ие съ проявенитъ открити акции презъ лѣтото на 1895 г. ще занимава читателя въ следната глава, за да дода следъ това и до черната дата 14. XI. 1897 г., която покрусиле само идеалното дѣло въ Винаца, но раздруса отъ основи и организацията въ цѣлия революционенъ окръгъ.

Бележки.

1. *Спиро Амповъ* стана първата изкупителна жертва, като почина отъ жестокитъ изтезания, на които бѣше подложенъ по Винашката афера презъ 1897 год.

2. *Георги Йованчевъ*, като изменикъ биде убитъ отъ организацията презъ 1900 г. въ Кочани.

3. *Ангелъ Баба Божанинъ*, известенъ на всички съвременници подъ името *Ангелъ Винашки*, загина достойно на поста си въ сражението при с. Драгобраща презъ 1902 год.

За тѣхъ читателятъ ще узнае подробности по-нататкъ въ запискитъ ми.

Хр. Настевъ

Кресненското възстание

Настъпилото вследствие жестокото решение въ Берлинъ отчаяние временно понамалява отъ надеждата за готвящото се възстание въ Македония, което има за цель да извоюва свободата на тая бѣлгарска страна и да я включи въ предѣлитъ на свободна България. Това възстание е известно въ нашата най-нова история подъ името „*Кресненско възстание*“, понежа бѣ се развило въ околноститъ на Кресненското дефиле, разположено по двата брѣга на р. Струма и въ сѣседство съ Горно-Джумайската, Мелнишката, Петричката и Пехчевската каази. Участникитъ въ това възстание сж главно доброволци отъ бѣжанцитъ отъ тия краища, както и отъ разни други краища на Македония и свободна България. Подпомага се материално и морално отъ цѣлия бѣлгарски народъ и специално отъ образуванитъ комитети отъ всички градове на северна България, които първоначално иматъ благотворителенъ характеръ, а въ послѣствие приемиатъ политическа осанка подъ названието „комитети за народното единство“. Въ тия комитети вли-

затъ видни личности — Охридскиятъ митрополитъ Натанаилъ, голѣмиятъ революционеръ и патриотъ Стефанъ Стамболовъ, а не е чуждъ и легендарниятъ и старъ бѣлгарски войвода дѣдо Ильо Марковъ, който взема лично участие въ него, начело съ многобройна чета. Единъ отъ най-активнитъ дейци, който организира ч ти и се явява като началникъ щаба на възстанието, това е Димитъръ попъ Георгиевъ Беровски, бившъ учител и голѣмъ деятель по черковния въпросъ въ Малешевско, и известенъ войвода, който презъ пролѣтътъ на 1876 год. бѣ повдигналъ първото възстание въ Македония — въ с. Разловца, Пиянечко (Царевоселско). Видна роль играятъ и нѣколкото души мѣстни войводи, бродили дълги години въ Пиринъ планина, между които на първо мѣсто е прочутиятъ Стоянъ войвода отъ Неврокопско и неговия другаръ и съветникъ Иванъ Козаровъ отъ гр. Калюферъ, който преди освобождението учителствува нѣколко години въ с. Св. Врачъ и други села изъ Мелнишко. Взематъ участие и чужденцитъ — поля-

кътъ Леди Войткевичъ, участвувалъ въ сръбско-турската война и жененъ за българка отъ Велесъ и хорунжия (поручикъ) въ оставка отъ Донската войска Калмиковъ, личностъ посредствена и неспособна за нѣщо сериозно.

Нѣколко време преди да се обяви Кресненското въстание записанитѣ доброволци се организиратъ въ чети и се обучаватъ въ военно изкуство въ гр. Г. Джумая и въ селата южно до демаркационната линия. Руската властъ въ гр. Г. Джумая не е чужда на онова, което се върши и въ нѣкои отношения е въ услуга на въстаницитѣ.

Обявено е въстанието презъ втората половина на м. октомври 1878 год. Разнитѣ чети, действащи по двата брѣга на р. Струма, навлизатъ въ Мелнишко, Петричко и Малешевско и иматъ доста кървави схватки, главнъ съ турския башибозукъ и въоръженото мѣстно турско население. Храбриятъ и опитенъ войвода Стоянъ съ своята многобройна чета сполучва да плени войницитѣ отъ турската караулна при хана и моста на Струма при Кресна. Прдали се 4 офицера и повече отъ сто войници, които биватъ задържани при главния щабъ на въстаницитѣ около с. Сърбиново. Мѣстното българско население посреща въстаницитѣ и имъ съдействува съ всичко, каквото му е възможно. Много души отъ мъжетъ-селени се присъединяватъ къмъ въстаницитѣ и взематъ участие въ нападението на турскитѣ села. Въ продължение на повече отъ единъ месецъ четитѣ се чувствуватъ господари на цѣлата Кресненска долина съ повече отъ 20 села. Въ края на м. Ноември Салихъ паша съ многобройна турска войска сполучва да разбие въстаницитѣ и да ги прогони северно отъ Кресненското дефиле. За печалния край на въстанието допринася и появилото се разногласие между войводитѣ и ржководното тѣло, вследствие на което бива убитъ и прочутия войвода Стоянъ. Неговото убийство се отразява още по-зле на дѣлото.

Благодарение на руската войска нашествието на озвѣрѣлата турска войска и башибозукъ се спира и се спасяватъ не само останкитѣ на четитѣ, но и масово побѣгналото българско население отъ Петричко, Мелнишко и Малешевско, което, отъ страхъ да не бѣде избито отъ турската войска, търси подслонъ въ мѣстата, окупирани отъ руската войска. Наброяватъ се отъ това време нѣколко хиляди нещастни бѣжанци български семейства, голи и гладни, които биватъ спасени благодарение закрилата и благотворителността на властитѣ, населението и разнитѣ благотворителни комитети въ Княжеството, както и отъ помощта на отдѣлни благородни чужденци. Една отъ най-големитѣ заслуги се пада пакъ на Горно-Джумайския Окр. началникъ Шевченко, който употребява всички усилия, за да настанятъ изъ града и селата нещастнитѣ бѣжански семейства, както и за прехраната и облѣклото имъ.

Броятъ на бѣжанцитѣ е грамаденъ. Невъзможно е да се настанятъ тѣ само въ Горно-Джумайско. Образува се специална комисиия въ София, и мѣстни комитети въ Джумая, Дупница, Самоковъ и Кюстендилъ съ задача да отправляватъ правилно бѣжанцитѣ и да имъ се раздава равномѣрна помощъ презъ настѣпилата лоша зима. Изпращатъ се храни отъ сѣседнитѣ и по-вжтрешни окрѣзи съ паричнитѣ помощи, отпуснати отъ централното окупационно управление и съ събранитѣ и приготвени

долни и горни дрехи и други предмети отъ първа необходимостъ, и се сполучва да се помогне на повечето отъ бѣжанцитѣ, особено на най-нуждающитѣ се отъ тѣхъ и пострадали при бѣгство. Доста отъ бѣжанцитѣ се залавятъ и за работа било въ гр. Горна Джумая, било въ сѣседния и близъкъ гр. Дупница и нѣкои отъ по-главнитѣ села отъ Дупнишкия окрѣгъ, като Рила, Бобошево и др., било въ други градове, като Самоковъ, София, Кюстендилъ. Да напуснатъ гр. Джумая и окрѣга му и то колкото се може по-скоро, това тѣ правятъ, понеже тия мѣста ще останатъ отново подъ турска властъ. Напускането започва още презъ зимата, като се увеличава презъ пролѣтѣта. Бѣжанцитѣ отъ Царево село и Малешевско се прехвърлятъ главно въ гр. Кюстендилъ и селата отъ окрѣга му, понеже тамъ сж се настанили дѣдо Ильо войвода и повечето отъ четницитѣ му, мнозина отъ които сж отъ сжщитѣ мѣста. При това въ Кюстендилъ и въ нѣкои отъ селата му имаше изостанали много праздни турски кѣщи и необработени имоти, поради избѣгването на стопанитѣ имъ турци въ неизвестностъ. Не малко бѣжанци българи отъ Царево село и Малешевско оставатъ и въ гр. Дупница и нѣкои отъ селата отъ южната половина на околията. Други се заселватъ въ София и нѣкои околии отъ северна България, главно въ Луковитско и Плѣвенско, както и въ Златишко. Бѣжанцитѣ отъ Мелнишко и Петричко се поселватъ преимуществено въ гр. Дупница и селата му, но доста отъ тѣхъ се заселватъ въ Самоковъ, София и други мѣста на свободното българско Княжество.

Въ края на пролѣтѣта на 1879 година решаватъ да напуснатъ гр. Джумая и всички дотогавашни негови жители — българи въпреки увещанията имъ отъ властитѣ, въ това число и отъ Софийския губернаторъ и самия Императорски руски комисаръ, да не напускатъ роднитѣ си мѣста, въпреки сполетелата ги участъ.

По напускането на гр. Дж. отъ жителитѣ му българи и преселването имъ въ Дупница и селата Рила и Бобошево, правятъ се нѣколко публични събрания, на които се взема единодушно решение да бѣгатъ, като сжщевременно изпращатъ депутации до висшата властъ въ София, за да молятъ — да вземе тя грижата и ги улесни въ преселването имъ, главно съ превоза на движимото имъ имущество, въ това число и тютюнитѣ имъ, за които молятъ да се освободятъ отъ данъкъ. Властѣта ги удовлетворява въ тая имъ молба и нарежда да се изпратятъ отъ Дупнишкия окрѣгъ превозни сѣдства, главно волски кола.

Изселването става презъ втората половина на м. юний 1879 год. Селското население, съ рѣдки изключения, се примирява съ сѣдбата си и не напуска бащинитѣ си огнища. Мнозина отъ по-сѣстоятелнитѣ селяни, следъ напускането на гр. Г. Дж. отъ жителитѣ му българи, се преселватъ въ града, като закупватъ нѣкои отъ имотитѣ на забѣгналитѣ. По тоя начинъ българскиятъ елементъ въ гр. Г. Дж. не се изгубва, а полека-лека се настанява и увеличава и става пакъ втория по численостъ, следъ завърналитѣ се турци.

Преди да се изтегли руската окупационна войска отъ гр. Г. Дж. по заповѣдъ на централното окупационно управление се закриватъ всички български учреждения, съ изключение на кметството. Напирашитѣ турски власти, войска и на-

селение, които се бѣха струпали въ близкитѣ до демаркационната линия села и мѣста, да влѣзнатъ по-скоро въ града, не се допускатъ отъ руската войска, докато не се изтеглятъ всички изказали желание да се преселятъ въ свободна България Горно Джумайски граждани — българи, и до като не се изтеглятъ властитѣ и войската. Последнитѣ руски войсковы части, които заематъ Горно Джумайския окръгъ, и които формиратъ така наречения Горно Джумайски отрядъ отъ рускитѣ окупационни войски, сж единъ баталионъ отъ 122 п. Тамбовски полкъ, две сотни отъ 9 Донски казашки полкъ и 2-ра Донска казашка батарея, подъ началството на командира на 122 п. Тамбовски полкъ.

Щомъ се изтеглятъ властитѣ и войскитѣ отъ Горна Джумая, дава се пжтъ на турцитѣ и тѣ заематъ отново града и околията му въ началото на м. сний 1879 година. Тогава се настанява не само турската войска и власт, но се връща постепенно по домоветѣ си и цѣлото турско население отъ града и селата, което бѣ избѣгало при навлизането презъ м. февруарий 1878 год. на руската войска въ гр. Горна Джумая. Връщатъ се отъ бѣгство и се настаняватъ, като жители на гр. Горна Джумая, и доста турци, жители на гр. Дупница до освобождението. Мнозина отъ тѣхъ въ последствие се споразумѣватъ съ избѣгалитѣ българи отъ гр. Г. Дж. и настанили въ гр. Дупница и селата отъ околията му, да си размѣнятъ имотитѣ или да ги откупятъ.

Избѣгалитѣ Горно-Джумайци и поселили се главно въ гр. Дупница бързо се залавятъ за работа, преимуществено по обработването на тютюнъ и търговия съ него. Мнозина отъ тѣхъ се замогватъ и ставатъ въ последствие едни отъ най-заможнитѣ дупнишки граждани. Тѣ се отличаватъ по своята интелигентность, трудолюбие, търговски и спекулативенъ духъ. На първо време има доста тър-

кание между тѣхъ и кореннитѣ жители на гр. Дупница, но съ течение на времето позаглѣхватъ страститѣ и се заличватъ неприятноститѣ, за да се почувствуватъ и еднитѣ и другитѣ като добри жители и граждани на единъ и сжщи градъ.

Следъ поутихване положението въ Турция отъ злополучната за нея руско-турска война, нѣкои отъ по-беднитѣ Горно-Джумайски български семейства, настанили се въ гр. Дупница и селата отъ околията му край пограничната линия съ Турция, се завръщатъ въ гр. Г. Дж., като се примиряватъ съ сждбата си на роби и се предаватъ на мирнитѣ си занятия. Такива семейства се преброяватъ на нѣколко десетки. Ако и станали наново турски поданици, тѣхното национално чувство не е заглѣхнало и много души отъ тѣхъ и тѣхнитѣ наследници се числятъ въ редоветѣ на създадената въ Македония българска революционна организация, за извоюване свободата на тая българска страна. Презъ 1880 год. се връщатъ по роднитѣ си мѣста отъ Горно-Джумайско и нѣкои отъ взетитѣ войници въ българската войска отъ тоя край презъ 1878 год., I и II наборъ. Съ реокупирането на града отъ турската войска, тия войници биватъ уволнени отъ редоветѣ на българската войска, считайки се като турски поданици, за да си заминатъ, ако желаятъ по роднитѣ си мѣста. Тия български войници, ако и върнали се по роднитѣ си мѣста въ предѣлитѣ на турската държава, сж носителитѣ на най-здравитѣ български чувства и копнежъ презъ цѣлия си животъ да видятъ пакъ свободни роднитѣ имъ мѣста като нераздѣлна частъ отъ свободна България. Това не закѣснява. На 5 октомврий 1912 год. гр. Горна Джумая бѣ превзетъ отъ българската войска и отъ тоя день, както градътъ така и околията му съставляватъ нераздѣлна частъ отъ свободна България.

В. А. Карамановъ

Юбилейнитѣ тържества на българския университетъ „Св. Климентъ Охридски“

Едва бѣха изтекли 10 год. отъ освобождението и българската държава почувствува нужда да си създаде свой собственъ университетъ, който да задоволява жаждата за висша наука на своята възрастваща младежъ.

Твърде интересно явление въ общочовѣшкото развитие, въобще и частно въ това на бѣлг. народъ, е нашето възраждане. Историкътъ нѣкога има да се удивлява отъ това, що е станало у насъ. Притисканъ презъ дълговѣковното робство, мачканъ, преследванъ при всѣка проява за материаленъ или духовенъ възходъ, унасянъ въ дълбокия сънъ на невежеството, засаждано така стремително отъ завладѣлитѣ го гърци и турци, всрѣдъ непроницаемата мрачина въ душитѣ на бацитѣ и дедитѣ ни заудря своята камбана отъ висотитѣ на Атонъ монахътъ Паисий. Изкована отъ най-светитѣ чувства на самия ѝ създателъ, чувства и възжеления, които се спотайвали въ душата на редъ поколѣния, нейниятъ звънъ бѣ тѣй ефиренъ, така ясенъ и пронизателенъ, че цѣлиятъ бѣлг. народъ бѣ раздрусанъ отъ него. Той проникна въ най-затътената колиба на отечеството ни и чудото стана. Сепна се народъ, стана, раздвижи се, разтри що

току разтворени очи и трѣгна стремително къмъ свѣтлитѣ лъчи, които просияваха съ всѣки новъ ударъ на камбания звънъ раздиращъ тъмата на невежеството. „О, неразумний, и юроде, поради что се срамишъ да се наречешъ болгаринъ“, това бѣха думи, които почнаха да глождатъ съвеститѣ на всички унесени въ чуждото и общъ бѣ повижъ въ кривини и села противъ успивателния Фенеръ. „Махнете се гърци, нешемъ ви“, запѣха въ пълненъ акордъ събуденитѣ отъ дълбокъ сънъ и понесоха се свѣтилници надлъжъ и наширъ изъ потъналата въ тъма страна. И всѣки що годе въздигнатъ индивидъ сложи масло въ кандилото и допринесе за разпрѣсване на тъмнината. Слѣпитѣ трѣгнаха за просвѣта, едноокитѣ станаха тѣхни водачи. Хора едва грамотни, самоуци, се видѣха въ ролята на разпространители на българското четмо и писмо, по-буднитѣ станаха възжелени просвѣители на народа.

Дойде освобождението. Новата държава почувствува нужда отъ голѣми сили за своето устройство. Създадоха се класни пълни и непълни у-ща и кадѣра горе доле се запълни. Но жадни за по-висша наука, сега вече желана и отъ самата

държава, млади български сили пръснаха се извън тази наука да дирят. Кой както можа и кой дето попадна почнаха лакомо да поглъщат новото, и, надхвани със събрани най-безкритично тукъ и тамъ най-разнородни, чужди, поникнали всрѣдъ съвършено противоположни на нашитѣ условия и нужди идеи, върнахитѣ се въ току що освободеното отечество почнаха да прилагатъ усвоеното въ чужбина. България се обърна на арена, въ която си дадохъ сражение най-страннитѣ течения въ свѣта — отъ най-лѣво до най-дѣсно. Вsrѣдъ настаналата суматоха духътъ на народа се смути и, неподготвенъ да разсѣди начинитѣ и срѣдства за да се тури край на безполезно водената борба, трѣгна самъ той подиръ еднитѣ и другитѣ и народностното ни единство се наруши. Дветѣ основи, върху които се съгради цѣлата ни структура — черквата и училището — които до преди освобождението вървѣха ржка за ржка и се допълняха едно друго, сега се раздѣлиха на два противни враждуващи помежду си лагери и народътъ бѣ въведенъ въ недоумение.

Трѣбваше да си създадемъ нѣщо свое, тукъ, на мѣстна почва, издигнатъ нашъ български разсадникъ на висша просвѣта и култура, толкова повече че за него бѣ се замислило още преди освобождението на България. Презъ 1834 год. Василь Априловъ открива въ Габрово I-та мъжка гимназия и въ завещанието си отъ 1844 год. предвижда превръщането ѝ следъ време въ български университетъ.

К. Иречекъ — министъръ на Нар. просвѣщение, още презъ 1880 год. бѣ проектиралъ създаването на една висша школа, а 5 год. по-късно, на 5 априлъ 1885 год. на 1000 годишнината отъ смъртта на св. Методия, князь Батембергъ бѣ се замислилъ сѣщо за реализирането на тази идея. Наскоро, обаче, избухна сръбско-българската война и настанаха следъ нея смутове около трона и едва на 1. IX. 1888 год. се учредява Висшъ педагогически курсъ за подготовка уч-ли за трикласнитѣ училища. На 7. XII. с. г. по починъ на Ст. Стамболовъ народното събрание гласува законъ за уреждането на висше училище въ София съ цель „да дава повисше образование по разни клонове на науката“. — (§ 1 отъ закона). Откритъ изначало само историко-филологическия факултетъ, въ 1889 г. се откри и физико-математическия, а презъ 1892 год. и юридическия. Съ законъ отъ 22. I 1904 г. професоръ Ив. Д. Шишмановъ като м-ръ на Нар. Просв. превръща висшето у-ще въ истински университетъ, който презъ 1918 год. се обогатява съ медицинския факултетъ, а презъ 1921 г. съ Богословския, ветеринаро-медицинския и агрономическия факултети.

Грамадна е ролята, която изигра нашиятъ университетъ. Тукъ, въ центъра на българската земя, въ него намѣриха удовлетворение на силната жажда за високи познания синоветѣ на българския народъ отъ всичкитѣ краища на родната земя. Много злато се спести за държавата ни. Много младежи запазиха животъ и здраве благодарение на економическия възможности, при които можахъ да следватъ и хора отъ най-бедно материално състояние, безъ което жертвитѣ, които би дало българското студенство, биха били чрезмѣрно голѣми — не малко наши надеждни сили оставиха кости

въ чужбина благодарение оскъдието, при което сж били заставени да следватъ.

Щастливо попаднахъ въ ржцетъ на истински жреци на науката — като негови създатели нека споменемъ професоритѣ Д-ръ Ив. А. Георговъ и Дим. Матовъ отъ Велесъ, Иосифъ Ковачевъ и Д-ръ Любосмиръ Милетичъ, отъ Щипъ, Ал. Тодоровъ — Баланъ и Дим. Агура — Бесарабски българи, и пр. тоя нашъ храмъ се издига съ всѣка нова измината учебна година и презъ 1/2 вѣковното си сществуване зае достойно мѣсто между университетитѣ съ по нѣколко вѣковенъ животъ. Извънъ между професоритѣ на нашия университетъ се явиха учени, които правятъ честъ не само на България но и на цѣлото човѣчество. Не сж единици величинитѣ отъ разнитѣ отрасли на науката, които създаде бълг. народъ. Раздипило пълния капацитетъ на заложбитѣ, съ които е надаренъ българинътъ въобще, професорското ни тѣло създаде трудове, които жадно се възприематъ отъ ученитъ въ цѣлия свѣтъ и които издигнаха нивото на България на твърде почетна висота. Страни съ много по стари университети не могатъ да се похвалятъ съ капацитети съ свѣтовна извѣстност, каквито нашиятъ университетъ даде.

Пропити съ чувството на родолюбие, което е горѣло въ душата на патрона на университета, нашитѣ професори създадохъ отъ него любимата наша алма матеръ, която попълни редоветѣ отъ просвѣтени дейци въ разнитѣ отрасли на държавната ни машина. Отдали всецѣло сили за нейното преуспѣване, ний виждаме съ всѣки новъ день нейния възходъ — мораленъ и материаленъ — и напредъкътъ, който тя достигна въ сравнително краткото си сществуване, е поразявалъ всички, които сж идвали да посетятъ доскорашната турска провинция.

Презъ 50 годишното си сществуване университетътъ ни е далъ пълно завършено висше образование на 14826 свои питомци, отъ които 2985 историко-филолози, 2253 — физико-математици, 6895 юристи, 1006 медици, 1003 агрономо-лесовѣди, 190 богослови и 494 ветеринарно-медици, които сж се пръснали изъ села и градове народностенъ духъ да повдигатъ, народностно благосъстояние да създаватъ.

Отъ 20 до 28 май н. г. поради 50 годишнината си нашиятъ университетъ „Св. Климентъ Охридски“ бѣ удостоенъ съ посещението на представители на университетитѣ отъ разни страни не само на Европейскитѣ държави, но и отвѣдъ океана. Нашата само най-близка съседка отвѣдъ Дунава, която се препоръчва за най-културна страна между балканскитѣ държави, гузна въ престѣпленieto що извърши на 10 май върху 22 невинни българи, нѣмъ смелостта да изпрати свой представител на университетското ни тържество. Пролетата кръвъ бѣше така невинна, и толкова още топла, съвестта на убиитѣ бѣ тъй смутена, че тѣ не намѣриха куражъ да подредятъ свои представители до най-достойнитѣ люде на свѣта, до носителитѣ на свѣтлината, на истината, на правдата.

Голѣми тържества станаха въ София по случай юбилея на университета. Достойни похвали се изсипаха върху България и нейнитѣ учени отъ представляващитѣ разнитѣ университети професори и държавници отъ твърде голѣма величина. 91 души заслужили на науката и специално на Бъл-

гария учени се произведоха въ доктори онорисъ кауза на нашия университетъ.

Програмата по отпразднуване на юбилея бѣ тѣй удачно и така идеално подредена, щото всички останаха предоволни отъ всичко що видѣха у насъ. Тържествата завършиха съ посещение на красотитѣ, съ които тѣй щедро е надарена страната ни. Въ тѣхъ взеха участие и народнитѣ ни маси и впечатленията добити отъ гоститѣ сж тѣй величави, така въодушевени, щото тѣ, вѣрваме, ще оставятъ незаличими спомени у всички. Дълго ще се приказва и пише въ свѣтовната преса върху сжщината на България — върху нейния битъ и поминѣкъ, върху демократичността и гостоприемството на българина, върху интелекта и трудолюбието му, върху неговата неугасваща жажда за все по-голѣмъ и по-голѣмъ напредѣкъ, върху непреривното му въжделение за по-голѣма правда върху България и върху прѣснатитѣ изъ разнитѣ държави нейни синове.

Мнозина отъ високитѣ гости, виждайки съ очитѣ си величавата картина, що представлява земята ни, измѣчвани отъ неправдитѣ що се изсипаха върху ни чрезъ ужасно жестокитѣ договори за миръ, обещаха, и ние вѣрваме въ тѣхнитѣ обещания, да станатъ пионери за изправлението на тѣзи неправди и отъ всичко станало ний можемъ да бждемъ само горди и да бждемъ окриляни отъ надеждата за скорошния день, въ който най-последъ съвестта ще заговори и правдата ще възтържествува.

Дължимъ тукъ да изразимъ нашиятъ възторжень привѣтъ къмъ устроителитѣ на това свѣтло за българския народъ тържество. Ректорътъ на университета г. професоръ Д-ръ Ал. Ста-

нишевъ бѣ неуморимъ. Пропитъ отъ мисията, що има да играе всрѣдъ своитѣ студенти, проникнатъ отъ светлата задача, която е въодушавлявала патрона на университета — Св. Климента Охридски, — той разви цѣлия капацитетъ на неговитѣ заложби и способности и силенъ чрезъ своята вѣра въ достоинството, съ което заема високата си длъжностъ, стори всичко за най-благополучното уреждане и изкарване на тържествата. Младъ, енергиченъ, съобразителенъ и предвидливъ, смелъ, както е смелъ и при най-тежкитѣ операции, които извършва винаги благополучно въ своята клиника, въ неговата душа като въ калаедоскопъ се бѣ отразила цѣлата дейностъ на неговитѣ предшественици и другари професори, всичкитѣ трудности що е преживѣлъ въ своя развой нашиятъ висшъ учебенъ институтъ, и съ отзивчивата си душа изнесе всичко, що трѣбваше да се покаже предъ поканенитѣ чужденци. Дълго ще помни той умората отъ университетскитѣ тържества, но за това пѣкъ и народътъ ще му изрази признателностъ, която вѣчно ще сгрѣва душата му за достойно изпълненъ дългъ.

На всичкитѣ му помощници, на цѣлия академически съветъ гореща благодарностъ.

Студентството, българскиятъ студентъ, носителъ на идеалитѣ на бѣлг. народъ, бѣ на висотата на положението. Той толкова много допринесе за величавото отпразднуване 50 годишнината на своята алма матеръ, която така тачи, тѣй обича и толкова стремления полага за нейното все по-голѣмо и по-мощно издигане.

Най-сърдечна благодарностъ.

К. Хр.

Тържеството въ Македонския наученъ институтъ

На 23 май въ 5 ч. сл. обѣдъ въ Македонския наученъ институтъ стана първо по рода си тържество. Въ присѣдствието на председателитѣ на Македонскитѣ братства и на елита на макед. емиграция въ София въ македонския домъ бѣха поканени дошлитѣ поради университетския ни юбилей г. г. съръ Едуардъ Боилъ, председателъ на Балканския комитетъ въ Лондонъ, Жюстенъ Годаръ, виденъ ученъ и държавенъ мжжъ, бившъ министъръ, сега сенаторъ въ Франция, г. Леонъ Ламушъ, полковникъ о. з. на френската армия, Ханри Мазонъ, професоръ въ университета въ Парижъ, ректора на Варшавския университетъ г. Малецки и професора отъ сжщия университетъ г. Слонски.

Председателътъ на института г. Д-ръ Никола Стояновъ, поздрави гоститѣ съ добре дошли и въ сбита вдъхновена речъ изброи неправдитѣ, които сж се изсипали тѣй обилно върху бѣлг. народъ въ Ноиъ.

Заслугитѣ на поканенитѣ гости спрѣмо българитѣ сж неимовѣрно голѣми. Служители на правдата и на истината, истински жреци на науката — нѣкои отъ тѣхъ даже съ рискъ на живота си — сж бродили изъ страната ни и сж извършили дѣла, каквито малцина наши учени сж сторили.

Въ знакъ на благодарностъ, по решение на управит. съветъ на института, г. Н. Стояновъ провъзгласи и шестимата поканени господа за почетни членове на Македонския наученъ институтъ, за

което допълнително ще имъ бждатъ изпратени специални дипломи.

Видимо трогнати отъ вниманието, съ което се удостоаватъ, новитѣ почетни членове на института съ топли думи, изказани отъ първитѣ двама на роднитѣ имъ езици, а отъ останалитѣ четирима на чистъ бѣлгарски езикъ, изразиха своето удоволство и увѣриха по най-тържественъ начинъ, че идеалитѣ на бѣлг. народъ сж и тѣхни идеали, че страданията на българина сж и тѣхни страдания и че ще вложатъ всичкитѣ си старания въ подкрепа на нашитѣ въжделения, за възтържествуване на правдата, на безсмъртната правда и истина, като изразиха надеждата си, че скоро ще дочакатъ и тѣ заедно съ насъ по-щастливи дни за бѣлгарския народъ.

Ржководното тѣло на Илинденската Организация поднесе на изпитанитѣ наши приятели по 1 разкошно подвързанъ томъ отъ „Освободителнитѣ борби на Македония“ съ надежда, че покрай познанията, които тѣ иматъ по нашия въпросъ, ще го проучатъ и опознаятъ още по-основно, за да могатъ съ по-голѣма жаръ да станатъ негови защитници.

Поднесено бѣ чай съ сладкиши. Създаде се една мила, непринудена атмосфера и се размѣниха думи за мили спомени отъ миналото, както и отличнитѣ впечатления отъ тържествата, на които високитѣ гости бѣха очаровани свидетели.

К. Хр.

Училищното дѣло въ гр. Кукушъ и Кукушко

Кукушката околия и нейния центъръ гр. Кукушъ се падаха презъ турско време въ Солунския вилаетъ, въ сръдна Македония, между р. р. Вардаръ и Струма отъ западъ и изтокъ и между пл. Бѣласица и Атонъ — отъ северъ и югъ.

Въ нейния обсегъ се простираха планинитѣ Карадагъ и Круша.

Круша пл. не е висока; най-голѣмата ѝ височина достига до 950 м. Тя е растлана, лесно се преминава, гола и полегата.

Сжщото представлява и Карадагъ, която е пониска и достига до 645 м.

Тази планина постепенно се снишава надъ Кукушъ до 355 м. и свършва съ хълма „Св. Георги“, на който се намира прочутото манастирче съ сжщото име.

Между тия две планини се простира Кукушката котловина и кукушкото поле съ своигѣ хълмове.

Това поле е прочуто съ своето плодородие.

То се напоява отъ р. Галикъ и притоцитѣ ѝ: р. Женско, Спанчева и пр.

Въ западния край на околията се простиратъ много блата и езерата — блата Арджанско и Амаатовско. Дветѣ езера се съединяватъ при с. Драгомирци.

Изобщо, околията е добре напоявана. И понеже тукъ владѣе сръдноморски климатъ, тя, околията, се радва на изобилно и разнообразно плодородие.

Тукъ се развъжда прочутата кукуша пшеница „червенка“, отъ която става особено вкусенъ хлѣбъ.

По долинитѣ на р. Галикъ се произвеждаше отлична царевица.

Други произведения: хубавъ тютюнъ, афионъ, анасонъ, сусамъ и памукъ.

На много мѣста вирѣе черницата и около града и с. Мурарци имаше обширни градини съ черници.

По хълмоветѣ се обработваше лозата, която дава отлично трапезно грозде.

Съ голѣмо име се ползуваха бѣлитѣ вина отъ м. Чернала, която се славѣше и съ овощия: череши, круши, ябълки и сливи.

Минерални богатства отъ особено значение не сж открити.

До с. Енешево, 4—5 километра отъ града, се намира единъ минераленъ изворъ съ кисела вода.

Въ околията се развъжда доста едъръ и дребенъ добитъкъ, понеже има обширни пасища, особено край блатата и р. Вардаръ. По високитѣ мѣста бѣха обзаведени много мандри и произведения кашкавалъ се изнасяше въ Солунъ.

Презъ турско време пѣтнитѣ съобщения бѣха слаби. Нѣмаше, построени добри шосета. Само части отъ желѣзната линия „Солунъ — Дедеагачъ“ и „Карасулекилиндеръ“ минаватъ по тоя край.

Кукушката околия бѣше добре населена.

Презъ 1912 год. броеше 35,860 ж. ¹⁾ отъ които българи 17,300, турци 10,000, цигани 500 и власи 60.

Турцитѣ живѣеха, главно, въ източната частъ на околията.

Самиятъ градъ Кукушъ имаше 1900 кжши български срещу 300—350 турски съ население: 9712* българи и около 1000 ж. турци.

Околията наброяваше 142 селища, отъ които 53 християнски села, 81 турски и останалитѣ смѣсени.

Цѣлата мѣстностъ *Кара Дагъ*, която броеше повече отъ 50 села, бѣше населена отъ турци.

По вѣра населението на кукушката околия се състоеше отъ две групи: християни — всички българи и мохамедани.

Една частъ отъ българитѣ признаваше за свой духовенъ глава римския папа и тѣ бѣха *унията*, на брой около 1500 ж.

Какъ изникна униятството въ Кукушъ, ей сега ще разкажемъ.

Къмъ края на 50 години отъ миналото столѣтие билъ митрополитъ на Полянинската (кукушко-Дойранската) епархия; фанариотътъ Милетий, който просто ограбвалъ своето паство.

Християнското население се вълнувало и протестираше не единъ пѣтъ предъ правителството и особено предъ патриаршията, искайки неговото отстранение. Ала последната си е правила оглушка и не обръщала внимание на жалбитѣ.

Най-вече се вълнували кукушкитѣ граждани на чело съ доблестния свой първенецъ Нако Станишевъ и се обърнали къмъ Фенеръ да искатъ български архиерей. И понеже отъ патриаршията не давали ухо на народното желание, кукушани заявили, че ще се обърнатъ къмъ папата и ще искатъ неговото покровителство.

Около това време въ Солунъ и Битоля се явили *лазаристи*, членове на едноимененъ орденъ, чиято мисия е била да привлече привърженици на римския престолъ.

Възползувани отъ народния кипежъ, тѣ съумѣли да привлечатъ не малка частъ отъ кукушкитѣ граждани и образували голѣма група свои подкрепители.

Въпреки това, народътъ още се надѣвалъ на патриаршески отстъпки, но напраздно!

Чашата на търпението се прелѣла. Най-сетне кукушани, отъ името на цѣлата епархия, подаватъ до Римския вождъ следната молба:

„Ние, подписанитѣ, жители на полянинската епархия (Дойранската и Кукушката), при голѣмото ни недоволство и съ дълбоко огорчено сърдце, принудени сме да признаемъ предъ цѣлия свѣтъ, че Православната ни Църква се намира въ едно плачевно положение, което мжно може да се опише. Това огорчение и това възбуждение сж толкова повече силни, защото злото надхвърли търпението ни... При тия условия българскиятъ народъ страда отъ това грѣцко покварено духовенство.

„Ето защо за да запазимъ вѣрата си цѣлостна и непоколебима, такава каквато сме я получили отъ праѣдитѣ си, и за да се запазимъ отъ това покварено и изпаднало въ безпѣтица духовенство, решихме да го изоставимъ и да признаемъ Негово Светейшество Папа Пий IX и наследницитѣ му на

¹⁾ По г. проф. И. Ивановъ

^{*)} По В. Кжичевъ.

Апостолическия престолъ като нашъ духовенъ шефъ по следния начинъ:

1) „Възприемаме властѣта, върху която Исусъ Христосъ е основалъ Църквата си, която управлява и ръководи върховниятъ ѝ шефъ Пий IX...

2) „Ние желяемъ и, следователно, молимъ Пий IX да не се внася никаква промѣна въ правилата (нрави, тържества и духовна служба) на Църквата, както и въ раздаването на тайнствата и въ положението на свещеницитъ ни, въ езика на отпращанитъ отъ насъ молитви, който езикъ е старобългарски или старославянски.

3) „...

4) „Архиепископътъ и духовенството, които управляватъ епархията и еноритъ, трѣбва да бждатъ всички българи.

5) „Българскиятъ езикъ съ националнитъ му писма и букви ще бжде винаги главниятъ езикъ и основата за обучението на младежъта.

„По тоя начинъ, ние молимъ Негово Светейшество Пий IX да ни приеме въ лоното на Църквата и да ни вземе подъ Свое покровителство... Нека Богъ бжде възвеличенъ отъ насъ и отъ всички Българи“

Кукушъ, 12 юлий 1859 год.

(Следватъ подписитъ и печатитъ, отъ които четири на свещеници).

Отъ Римъ това сж очаквали и съ отворени обятия били приети просителитъ.

Въ Кукушъ се образувала силна униятска община, призната за законна отъ турскитъ власти. Не закъснѣло и отварянето на българско училище.

Стреснала се патриаршията и изпратила отъ своя страна съ помирителна мисия да склонятъ отстъпницитъ Илариона Стояновича (Макариополски) и монахъ Партени.

Тѣ сполучили да повърнатъ въ лоното на православната църква една частъ отъ народа. Сега чакъ патриаршията е решила да удовлетвори народното желание за архiereй българинъ и посветила въ епископски чинъ Зографския монахъ поменатия Партени, родомъ българинъ отъ Галичникъ.

Въпреки всички усилия унията се загнѣздила въ Кукушъ и намѣрила почва за развитие.

Съ учреждаване на Българ. екзархия и грижитъ на родното духовенство унията почнала да слабѣе, гръцкия езикъ билъ окончателно изхвърленъ отъ черкви и училища почти въ цѣлата епархия; отворили се български православни училища, но... Настанали събитията известни съ името „Срѣдно-горско възстание“, Руско-турската война и пр.

Засилило се турското гонение, съживила се гръцката пропаганда, издигнало глава униятското движение.

Така е вървяло до утихване кипежа на войната чакъ къмъ края на 1880/881 год.

Презъ нея година застава на свой крака българската православна община въ Кукушъ и Дойранъ; училищата минаватъ подъ ведомството на Българ. екзархия и настава новъ периодъ за успѣхъ на българското училищно дѣло.

Последното никога не е изчезвало въ Ку-

кушъ. Но презъ разни периоди, имало е междини, когато то е достигало до издѣхване.

Нека бегло нарисуваме разнитъ фези отъ неговото съществуване.

„Начало на българско училище въ тоя градъ (Кукушъ) е турено още въ 1857 год., когато дошълъ тамъ известния народенъ будителъ Дим. Миладиновъ като гръцки учителъ.

Той довелъ съ себе си и Райка Жинзифова, пакъ като гръцки учителъ.*)

Жинзифовъ открилъ отдѣление, въ което преподавалъ *българско азбуке*.

Той училъ на последното не само деца, но и тѣхнитъ бащи и братя.

Следъ него дошелъ за учителъ монаха Неофитъ отъ Зографския манастиръ и той продължилъ да обучава на славянски.

Следната година 1859/60 учителъ е билъ Андроникъ Иосифчевъ отъ Охридъ. Съ трудъ и енергия той сполучилъ да издигне българ. училище до завидна висота и по негова инициатива презъ 1863 год. Кукушани построили нова училищна сграда.

Така отъ година на година числото на ученицитъ е расло за смѣтка на униатското училище.

Презъ 1869 г. вече въ Кукушъ има 2 училища съ около 350 ученици.

По-горе, като говорѣхме за началото и развитието на унията, споменахме за удара нанесенъ на българ. православно учил. дѣло отъ събитията презъ 1876, 1877. и 1878 г. и видѣхме въ какво положение изпадна то до 1880 год.

Нека по-нататкъ продължимъ, за да проследимъ какъ то се развива презъ следнитъ години.

Презъ 1882/83 въ града се открива I класъ съ 12 ученици, а въ основното около 70 съ 2 учителски сили.

1885/86 има II класъ съ 31 ученици, въ основното надъ 100 ученици съ 5 учителски сили; следната учебна година се открива и III класъ.

Класното училище брои 37 ученици 2 учители; основното — 135 съ 3 учители.

1891/92 г.

Въ града.

III-то класно брои 42 ученици съ 3 учители.

Основното вече има 210 и 5 учителски сили.

Околията се радва на доста добъръ успѣхъ: брои 14 осн. училища съ толкова учителски сили и 568 ученици + 261 забавачи (въ града и селата).

1901/902

Десетъ години по-късно броятъ на

а) *училищата въ града*: едно третокласно, две основни, трима класни учители и 9 основни съ 580 ученици.

б) *въ селата*: 30 осн. училища съ 32 учители и 719 ученици-чки.

За да изтъкнемъ по-ясно успѣха на българ-

*) Споредъ покойния Илия С. Бобчевъ — въ книгата „Македон. българи и българ. народна просвѣта“ — София 1922 г. стр. 21 — Миладиновъ е учителствувалъ въ Кукушъ къмъ 1840 г. и презъ 1857 г. изпратилъ Жинзифова, за да повдигне българ. духъ и почне да обучава и на български.

ритъ — екзархисти въ просвѣтно отношение, ще сравнимъ последното съ училищния напредѣкъ на другитѣ християни.

Презъ 1902/1903 уч. год.

1) *Патриаршиститѣ* презъ 1902/903 уч. год. имаха едно основно училище, съ единъ учителъ и *четири ученици!*

2) *Униятитѣ* притежаваха само въ града 1 класно, 1 основно училище съ 3 учители и 206 ученици, а преди 30 години тѣ имаха 8 учители съ 450 ученици въ града (1873/74 год.)

Нека се не забравя, че тая година е една отъ най-бурнитѣ, когато българското дѣло бѣше най-злобно третирано и всѣка пропаганда, враждабна на българ. напредѣкъ, най-благоклонно се подкрепваше отъ султанското правителство.

Последната нормална година отъ народния животъ на българина въ Македония е 1911/912. Да се спремъ върху нашето учеб. дѣло отъ тая година.

Презъ 1911/12 година стигна до задоволително положение и тази околия въ това отношение превъзхождаше всички съседни и застана въ първия редъ.

Презъ нея учебна година въ града съществуваша:

а) <i>Мжско третакласно</i>				
Класове:	I	II	III	Всичко
Записани	84	78	31	193
Напуснали	8	4	5	17
Минаватъ отъ	48	66	17	131

Отъ числото на записанитѣ: 156 сж били градски деца и 37 отъ селата.

Въ класното училище учители сж били: Ив. Липошлиевъ отъ Скопие директоръ и уч-ли: Мих. П. Стаматовъ с. Бугариево, Ник. Тързиевъ гр. Кукушъ, Ст. Д. Хаджиевъ гр. Кукушъ, Бл. п. Костовъ Дойранъ.

б) Въ дветѣ основни смѣс. училища въ града имало е 10 учит. сили, а именно:

Ан. Георгиевъ — с. Негованъ, Хр. Петровъ

— Кукушъ, М. Зенгелковъ отъ Кукушъ, Н. Тонева отъ Велесъ, Ек. Гъркова отъ Кукушъ, Ел. Кавракирова отъ с. Валиякъ, А. Чупаринова отъ Кукушъ, София Гъркова отъ Кукушъ, Зора Томчева отъ Кукушъ, Вож. Чичеклиева отъ Кукушъ.

Числото на записанитѣ ученици/чки е било общо надъ 500 ведно съ забавачитѣ. (Подробни сведения не притежавамъ).

Въ селата броятъ на училищата бѣше 24, а именно: с. Амбаръ-къой, Алиоджаларъ, Вардаровци, Гавалянци, Грамадна, Гърбашелъ, Драгомирци, Енешеве, Женско, Иджиларъ, Оджамарли, Крешево, Кушово, Междурѣкъ, Морарци, Мутулово, Нѣманци, Планица, Сари-пазаръ, Сеслево, Тодорово, Хърсово, Чигунци, Щемница.

Всичко въ поменатитѣ села е имало 7107 ж. българи — екзархисти, съ 1274 деца на учил. възраст, отъ които записани въ училищата 412 мже + 129 жени = 541 ученици плусъ въ забавачницитѣ 201 (132 м. + 69 ж.) — всичко 742 записани въ сел. училища.

Отъ тѣхъ сж напуснали 95 (65 м. + 32 ж.); Минали сж въ по-голѣмъ класъ 383 (305 + 75).

Отъ всичко казано ясно става, че българинътъ отъ Кукушко въ своя общественъ животъ е създавалъ добри културни ценности, благодарение на своя трудъ и национално съзнание, събудено така рано отъ и отъ най-виднитѣ наши будители Д. Миладиновъ и Р. Жинзифовъ.

Не малко е допринесълъ и предприемчивия духъ на кукушани, които сж истински пионери на народно събуждане въ централна Македония.

Кукушани превзеха народностно столицата на елинизма — Солунъ и биха комерчески гърци и еврей въ тоя градъ.

Такъвъ духъ съ такъвъ широкъ полетъ не може да се сломи отъ никакви коварни посегателства. Градътъ на великия Гоце, на доблестния Нако Станишевъ, биде обърнатъ въ пепелъ презъ 1913 година, но духътъ и мисълта на неговитѣ прогонени чеда сѣ тамъ лети...

Ил. Ивановъ

Изъ четнишкото движение — единъ неиздаденъ документъ презъ 1895 год.

(Продължение отъ кн. 4)

На другия день видѣхме изъ двора да бѣгатъ хора. Отвѣнъ предъ вратата се хвърляха цепеници дълги около 1 метъръ и се подаваха на турцитѣ, съ които нападаха християнитѣ. Една група отъ 3—4 души, въ която бѣше нашия другаръ Стоянъ Илиевъ, единъ едъръ българинъ, бива нападната отъ нѣколко турци. Стоянъ сполучва да отнеме едно дърво и накара турцитѣ да се разбѣгатъ. За нещастие, когато ударилъ единъ турчинъ по главата, дървото се счупва на две и Стоянъ останалъ съ едно малко парче въ ржцетѣ, нападатъ го и го раняватъ съ ножъ.

Намѣси се властѣта. Всички влѣзоха въ стаитѣ си. Ние почнахме да викаме и да удряме по вратитѣ. Предъ директора и ключаритѣ изказахме нашето възмущение отъ това подло нападение. Поискахме да извадятъ турцитѣ оставени въ стаитѣ на християнитѣ, защото съ жбѣи ще ги разкъсатъ. Искахме наказание за виновнитѣ и

заявихме, че до като не се изпълнятъ нашитѣ искания, нѣма да вземаме хлѣбъ.

На другия день отказахме да вземемъ хлѣба. Дойде директорътъ да ни увещава да не вършимъ това. Ний настоявахме виновницитѣ да бждатъ наказани. Дворътъ на затвора да се раздѣли на две.

После дойде Валията. Разправихме му подробно какъ стои всичко и казахме, че тая работа е подготвена, иначе затворницитѣ нѣмаше да се решатъ да ни нападнатъ. Казахме, че ще искаме намѣсата на чуждитѣ консули, и че между насъ има двама австрийски поданици, които искатъ да се оплачатъ на тѣхния консулъ.

На другата сутринъ пустнаха ни рано. Разходихме се около единъ часъ, взехме си вода, получихме хлѣбъ и следъ това ни затвориха. Следъ това пустнаха турцитѣ, които се разхождаха цѣлъ день, но бѣха кротки. Затвориха тѣхъ, пустнаха насъ, за единъ часъ. На другия день бѣ обрат-

ното. Дворътъ е широкъ и дълъгъ и почнахме да си устройваме разни игри.

Търсихме случаи да известимъ въ България за нападението, отъ което пострадаха 3 българи, чрезъ турци, които ходѣха на работа вънъ отъ затвора. Чрезъ една меджидия подкупъ изпратихме писмо чрезъ австрийската поща. Сполучихме да пишемъ и до австрийския консулъ, който следъ нѣколко дена ни посети въ затвора. Двата наши другари — единиятъ чехъ другиятъ маджаринъ — му разправиха за нападението.

Времето презъ есенъта се случи много хубаво. Когато бѣше нашиятъ педъ да сме пуснати на свобода — на двора, бѣхме много добре. Разходки, игри и времето минаваше неусетно. Но когато бѣхме затворени, бѣше много тежко, защото стаитѣ бѣха тъмни и влажни.

Турцитѣ, като ни гледаха отъ вжтре да играемъ, да пѣемъ, не можеха да понесатъ това.

*

Това положение продължи чакъ до нашето освобождение. Писахме писма до правителството, до народното събрание, до нашия дипломатически агентъ въ Цариградъ. Молихме за застъпничество и за освобождение. Написахме и едно трогателно писмо до председателя на македонския комитетъ, Г-нъ Генералъ Николаевъ, подписано отъ 63 души четници, колкото бѣхме въ затвора. Нашиятъ другаръ чехъ, доста интелигентенъ, писа до австрийскитѣ консули.

Можяхме да научимъ, че въ разнитѣ затвори въ Турция е имало около 25—30 души стари затворници, които сж лежали по 18—20 години, безъ да има нѣкой да се застъпи за тѣхъ.

При насъ имаше такива петъ души старци.

Донесохме това до знанието на нашия дипломатически агентъ въ Цариградъ, Г-нъ Д. Марковъ, и въ не продължително време нашитѣ старци и други бѣха освобождени.

Получвахме разни писма. Благодарение на нашия другаръ четникъ зап. полковникъ Гаруфаловъ, сега покойникъ, отъ време на време получавяхме кога по 100 лева, кога по-малко, но за насъ тѣ бѣха толкова много, че не можемъ да ги забравимъ никога. Сжщо ни пишеше и зап. полковникъ Живковъ — той имаше братъ четникъ при насъ, и ни известяваше разни новини, съ което поддържаше духа и надеждата ни.

Изпратиха въ затвора Подрумъ-кале нашитѣ другари отъ четата „Пиринъ-планина“ Димо Т. Икономовъ, Сотиръ х. Петровъ и другъ единъ.

Зимата мина, безъ да се случатъ нѣкои важни събития. Презъ страстната седмица на 1897 год. неочаквано събраха турцитѣ, затвориха ги въ стаитѣ, а намъ казаха да си съберемъ дрехитѣ.

Събрахме се на двора. Вѣроятно, нѣкой казалъ на турцитѣ за нашето освобождение, и тѣ почнаха да викатъ. Щомъ разбрахме въ какво се състои работата, ний нададохме едно българско ура, та заглушихме вика на турцитѣ.

Директорътъ ни каза, че султанътъ ни помилва, че държавата е отпустила пари за пжтъ и че следъ малко ще дойде австрийски параходъ.

Отдохме въ новата частъ на града. Настигна ни едно запитие и ни каза да отидемъ 2—3 души съ него въ управлението. Трѣбвало да си намѣримъ сръдства за пжтъ, защото държавата не била отпуснала пари.

Отдохме при Австрийския а после при Руския консули. Каза, че щомъ сж ни пуснали, тѣ ще ни и изпратятъ. И тѣй стана.

Изъ улицата срещна ни единъ турчинъ и ни каза, че правителството е отпуснало пари, но директорътъ искалъ да ги присвои.

И действително, дойде параходътъ, дадоха ни билетитѣ въ ржцетѣ, обаче, не ни дадоха нито хлѣбъ, нито пари, за да си купимъ такъвъ. На другия денъ стигнахме въ гр. Смирна, всички изгладнѣли. Слѣзохме, азъ и още двама другари, а сжщо и двамата австрийски поданици Вилхемъ Петишка и Карло Вагнеръ.

Отдохме въ Руското консулато и въ австрийското. Казаха ни, че консултътъ го нѣмало и че безъ него не могли да ни дадатъ нищо. Австрийското конс. бѣ отпуснало пари и купихме 25—30 хлѣба. На другия денъ следъ обѣдъ стигнахме въ Цариградъ. Всички пжтници слѣзоха отъ парахода. Останахме само ние и се чудимъ какво да правимъ. Не следъ дълго дойде единъ чиновникъ и ни запита какви сме. Казахме му, че сме освобождени затворници отъ гр. Родосъ. „Почакайте ме, азъ сега ще дойда и ще ви кажа какво трѣбва да направите“ и слѣзе отъ парахода.

Следъ малко дойде чиновникътъ съ нѣколко лодки и ни покани да слѣземъ отъ парахода и въ фйтони ни откара въ затвора.

Почнаха да провѣрватъ имената ни кой отъ кжде е. Вѣроятно искаха да отдѣлятъ македонцитѣ отъ тѣзи отъ сев. България. Казахме, че има между насъ двама австр. поданици и че тѣ трѣбва да се явятъ на тѣхния консулъ. Дадоха разрешение и тѣ отиватъ въ нашето консулато, кждето известяватъ, че сме пристигнали и се намираме въ Цариградскитѣ затвори. Не следъ много дойде единъ отъ драгоманитъ и ние се малко поуспокоихме, като го видѣхме. Той ни каза, че утре сутринъта ще отпжтуваме за България.

На другия денъ сутринъта бѣхме отведени на гарата, качиха ни на трена и трѣгнахме.

На първия денъ на Възкресение Христово 1897 год. сутринъта, минахме границата съ вѣкъ „ура“. Въ гр. Пловдивъ отведоха ни въ единъ ханъ, кждето преспахме. На обѣдъ бѣхме нагостени отъ секретаря на македонския комитетъ, но следъ това ни изловиха единъ по единъ и ни отпразвиха за Бургазъ и др.

Азъ можахъ да се откопча и на другия денъ заминахъ за София, кждето следъ два месеца постжпихъ въ Военното на Н. В. училище и следъ една година го завършихъ. Съ мои другари съмъ се виждалъ съ 2—3 души.

Зная за Димо Икономовъ отъ гр. Трѣвна, че е починалъ, а въ Русе живѣе Никола Илиевъ отъ гр. Кюстендилъ, безъ работа, безъ всѣкакви сръдства за живѣне, отпадналъ немощенъ старецъ.

Съобщава: П. Шиковъ

Положението

След няколко акции от рода на завземането на Албания от Италия, което бѣ ударъ върху електрическото копче, което нададе веднага сигналъ за тревога въ бавно действащата до тогава по европейскитѣ работи Англия и следъ енергичната дипломатическа дейность, развита съ не-обичайна бързина и настойчивость отъ Лондонъ за образуване на блокъ отъ държави, съгласяващи се да действуватъ задружно срещу всѣко ново, подобно на италианското въ Албания, нападение отъ страна на силитѣ на осьта Римъ-Берлинъ, въ Европа като че настѣпи известенъ застой; като че ли наистина опасността отъ война, така застрашително надвиснала до скоро, се отдалечи.

Фактъ е, че Германия, поставила съответния на задачата воененъ и пропагандистиченъ апаратъ въ готовность и действие, за да се подготви разрешаването на въпроса за Данцигъ и за Поморския коридоръ, тъй както се иска отъ Берлинъ, следъ обявяването на английската пълна закрила на една нападната Полша и следъ решителното становище на тая страна по данцигския въпросъ, противоположно на становището на Германия, последната като да е ревизирала поведението си, поне за сега, по отношение на претенциитѣ си надъ Данцигъ и до известна степенъ надъ полския „Коридоръ“, излизащъ на Северно море.

При Данцигъ не избухна въоръжениятъ конфликтъ както се очакваше. Причинитѣ, обаче, за недоразумения и спречквания между Германия и Полша по тоя въпросъ оставаха да съществуватъ и не се знае кога пакъ ще избухне конфликтътъ за Данцигъ.

По всичко се вижда, че затишието, което настѣпи отъ тогава до днесъ, е наситено съ сѣщо толкова избухливо психологическо-политическо вещество, колкото и презъ време на ударнитѣ акции отъ страна на силитѣ на осьта Римъ-Берлинъ, само че тоя пътъ на европейската международна плоскостъ се появи почти неочаквано дейна и решителна английската континентална политика, която англичани и французи наричатъ политика на предотвратяване на евентуални нападения, а Германия и Италия наричатъ политика на тѣхно обкръжаване и която имаше за последица едно поразбъркване на плановетѣ за действие на Берлинъ и Римъ, та е трѣбвало, най-малко за известно време, тѣ да се ориентиратъ при новитѣ обстоятелства и да преустроятъ съгласно съ тѣхъ своитѣ планове за действие.

Тукъ вече настѣпи периодъ на усиlena дипломатическа дейность, която, естествено, изисква едно по-спокойно време. За първи пътъ отъ годинитѣ преди избухването на свѣтовната война между столицитѣ на всички европейски държави — и голѣми, и малки — се води отъ много страни такава оживѣна и съпроводена съ такова напрежение дипломатическа дейность.

Тръската на въоръженията и на тревожитѣ очаквания за евентуални кървави стѣлкновения, — явление, което се наблюдаваше главно и като че почти изключително въ голѣмитѣ нѣколко страни отъ дветѣ враждебни една на друга групировки въ Европа (нека си спомнимъ доскорошнитѣ хвалби отъ самитѣ Балкани и отъ чужденци, че размирнитѣ Балкани станали вече образецъ за мирно и спокойно международно съжителство!) сега обхвана всички европейски страни и премина къмъ бюрата за пропаганда и дори не се спрѣ предъ прага на дипломатическитѣ канцеларии.

Въ този периодъ на привидно спокойствие, а въ сѣщностъ на трѣскаво възбуждение, ние нѣмаме истинско успокояване, а една все по-засилваща се повсемѣстна активность за колкото може по-бързо осигуряване и гарантиране срещу опустошителната кървава буря, която бучи и иде все по-близо.

Едно друго явление — пълното завладяване на Испания отъ силитѣ на генералъ Франко, ознаменувано съ произвеждане на Парада на победитѣ и последвано отъ заманаването на италианскитѣ и германскитѣ доброволци — даде надежда, че Испания, страната, дето отъ две години всѣки моментъ се очакваше да избухне общоевропейскитѣ конфликтъ, вече се успокоява и престава да е елементъ на европейски усложнения.

И това обстоятелство, обаче, не е достатъчно, за да тстрана тежакитѣ надъ Европа заплахи отъ въоръжено

стѣлкновение между дветѣ групировки — тая на тоталитарнитѣ държави, къмъ които Испания и сега си остава привързана, и групата на демократическитѣ европейски държави, защото причинитѣ за появата и усложнението на конфликта между тия две групи държави не сѣ случайни и не произхождатъ отъ капризи на дадени ръководни фактори. Не е причина за появата и продължаването на тоя конфликтъ и липсата на желание за миръ или на способность у управляващитѣ да схванатъ какво е нужно да се направи, за да се дойде, при добра воля и отъ едната, и отъ другата страна, до едно мирно разрешаване на спороветѣ.

Тоталитарнитѣ държави, отдавна превърнати въ огромни арсенали и военни лагери, които деноншжно просмукватъ и поглъщатъ цѣлата физическа, финансова и духовна енергия на своитѣ народи, избраха решително единъ свой пътъ на разширение за обезпечаване на доста голѣми, извънъ тѣхнитѣ национални територии, райони на свои „жизнени пространства“, отъ който пътъ, изглежда, вече мѣчно могатъ да се отклонятъ, по редъ съображения и причини отъ тѣхно вътрешно морално и материално естество, и който пътъ неминуемо води къмъ стѣлкновения съ силитѣ отъ другата ось: Лондонъ-Парижъ, понеже той навлиза въ нѣкои отъ териториитѣ и областитѣ на тѣхнитѣ „жизнени пространства“ тукъ и тамъ по чуждитѣ и за едната, и за другата ось земи.

Все пакъ, дори и при енергично започнатата и развивана английска политика на събиране около англо-френската ось на по-малки европейски държави, чувстващи се заплашени отъ евентуално германско или италианско или германо-италианско нападение. За обкръжаване на силитѣ отъ осьта Римъ-Берлинъ, периодътъ на затишие и на привидно спокойствие сигурно не би продължилъ толкова, колкото продължи, ако къмъ добре вече очертанитѣ враждебни единъ на другъ и идеологично различаващи се помежду си групировки въ Европа не бѣ привлѣчена грамадната сила на третъ единъ особенъ факторъ — на Съветска Русия, която дойде да внесе въ европейското положение, собствено въ действащитѣ вече сили въ Европа, единъ третъ и съвсемъ не маловаженъ и безопасенъ, сѣщо така активенъ, елементъ: елементътъ на болшевишката концепция, на болшевишката, различна отъ тая на демократичнитѣ и на тоталитарнитѣ страни, идеология. А сѣщо така и елементътъ на рускитѣ държавни, и не малки въ Сръдна и Юго-източна Европа, интереси.

Въвлечането на Съветска Русия въ плановетѣ за уреждане на европейскитѣ работи, но не въ всеобщи планове за общо уреждане, а въ частични, за осигуряване на надмощие надъ силитѣ отъ осьта Римъ-Берлинъ само усложни още по-вече европейскитѣ бъркотии и заедно съ това ги направи още по-опасни.

Чувствайки че положението става не по-спокойно, а все по-опасно, Германия и Италия сключиха воененъ и политически съюзъ, който е вече не само отбранителенъ, но и — ако има нужда — нападателенъ.

Тѣ, отъ друга страна, правятъ всичко, за да попречатъ на едно обкръжаване съ враждебни на тѣхъ и плуващи въ английската и френската политика държави. Забележителни сѣ въ това отношение усилията имъ за спечелване напълно на своя страна на Югославия, чието окончателно и открито опредѣляне ще бѣде отъ решаващо значение за цѣлата физиономия на външно политическа ориентация на Балканитѣ и дори на малкитѣ прибалтийски държави.

Но, докато Съветска Русия, не се обяви категорично кѣде е и кѣде ще бѣде въ случай на единъ общъ въоръженъ конфликтъ въ Европа, не може да се правятъ предвидения съ високъ процентъ отъ вѣроятность.

Едно изглежда по-вѣроятно: привлечането на СССР къмъ обсъждания и преговаряния за уреждане на европейскитѣ работи, станало не чрезъ единъ институтъ като ОН (който, собствено, и съвсемъ напоследъкъ, при поелнатата сесия на Съвета му се показа напълно безжизненъ), а по известния вече начинъ, не само не дойде да разведри и приближи тревожното забъркано положение на Европа къмъ едно миролюбиво разрешение, но прибави нови неизвестности и нови елементи на тревоги къмъ тия, които вече тежеха надъ Европа.

БЪЛГАРСКИ ДЪРЖАВНИ МИНЕРАЛНИ БАНИ

България е богато надарена със лъковити минерални извори и термални води, общия брой на които достига 182. От тях около 50 сж благоустроени и се експлоатират от държавата и общините.

ДАННИ ЗА ПО-ГОЛЪМИТЕ ДЪРЖАВНИ МИНЕРАЛНИ БАНИ.

Баня „ОВЧА КУПЕЛЪ“ — София

Разположено е на 590 м. над морското равнище и се намира на един километър от трамвайната спирка на линията София — Княжево. Банята е модерна сграда със всички удобства за балнеолечение, слънце, калолечение и електрически и вжглекисели вани. Около нея има градина и парк. Температурата на водата е 31.5°, дебитът 214 л. в минута, радиоактивността е 20.5 емана.

Водата на минералната баня „Овча Купелъ“ има добро лечебно действие при: нервни заболявания, умствена и физическа преумора, вегетативни нервни смущения, заболяване на жлезите с вътрешна секреция, стомашно-чревни катарии и хронически запек, катарии на пикочополовата система, ревматични заболявания, ломбаго, ишиас, някои сърдечно-сждови заболявания, болести по обмяна на веществата и хронически интоксикации.

Баня „КНЯЖЕВО“ — София

Намира се в предградие на София — Княжево — и е 650 м. над морското равнище. Свързана е с трамвайна линия с София и е на пята София—Кюстендил. Температурата на минералния извор е 31.8°, дебитът 243 л. в минута и радиоактивност 3.5 емана.

Водата има добро лечебно действие при: нервни заболявания, умствена и физическа преумора, хронически катарии на стомаха и червата, някои заболявания в черния дроб, бъбреците, пикочния мхур и по кожата.

Баня „ГОРНА БАНЯ“ — София

Намира се в предградие на София — Горна-Баня и е 660 м. над морското равнище в склоновете на Люлин. Достъпна е с всекакви превозни средства: влак, трамвай, автомобил и пр. През сезона има редовна автобусна служба от София. Около банята има държавна и общинска градинки. Температурата на водата е 41.4°, дебитът 130 литри в минута.

Водата има добро лечебно действие при следните заболявания: псък и камък в жлъчния мхур и бъбреците, както и възпаленията, дължащи се на сжщите причини, възпаление на женските детородни органи, ревматични заболявания, някои нервни и стомашно-чревни заболявания. Пиенето на горнобанската минерална вода е полезно и много разпространено. В специални съгла водата се разпространява в цялото царство. Горна-Баня е прочута не само у нас, а вече и в чужбина, от кждето лтно време идват за лкуване. Посетителите на баните се ползват от безплатна медицинска помощ.

Баня „БАНКЯ“ — Софийско

Банки се намира на 18 клм. от София и е разположено 606 м. над морското равнище в полите на Люлин. Природата е красива, климатът е мек полупланински. Съобщенията с София сж добре уредени. През сезона за Баня циркулират много влакове, автомобили, автобуси. Баня е едита от най-добре уредените курорти в България и банските сгради сж най-модерни. Курортът се посещава през лтото и от чужденци. Климатът е мек. Температурата на водата е 37.2°, а дебитът е 1170 л. в минута.

Водата има лечебно действие при следните заболявания: нервни и ревматични заболявания, някои болести на сърцето и кръвоносните сждове, катарии на горните дихателни пътища, стомашно-чревни заболявания, жлъчни и бъбречни болести, заболявания на женските детородни органи, болести по обмяна на веществата. Посетителите на баните се обслужват с безплатна медицинска помощ.

Баня „СОЛУ ДЕРВЕНТЪ“ — Ихтиманско

Разположена е на 535 м. над морското равнище и се намира на 2 клм. от гара Костенец. През сезона има автомобилни съобщения от гара Костенец. Има мек и приятен климат с хубави околности. Минералната вода Солу Дервент е най-радиоактивната баня в България. Радиоактивността ѝ е 560 емана. Температурата на водата в минералния извор е 65.4°, а дебитът е 1030 л. в минута. Има построен специален модерен инхалатор — еманатор, а сжщо и псечно-кални бани.

Водата оказва добро лечебно действие при: ревматични заболявания, възпаление на женските детородни органи, заболявания на жлъчния мхур и бъбреците, кожни заболявания, възпаления на горните дихателни пътища, стомашно-чревни заболявания, някои нервни заболявания, някои сждови заболявания, възпаление на черепните кухини (синусит) и болести по обмяна на веществата. Минералната вода в Солу Дервент е полезна при пиене и се изнася по цялата страна. Посетителите на баните се обслужват с безплатна медицинска помощ.

Баня „ХИСАРЯ“ — Карловско

Хисаря е разположен на 360 м. над морското равнище и се намира на 42 клм. от Пловдив и на 16 клм. от Карлово. За баните се отива с всекакви превозни средства от Пловдив, с влак, автомобил и пр. Климатът е мек и постоянен. Баните сж известни още от най-стари времена. Като добър лечебен център, те сж били познати на тракийците, римляните и др., от които времена има останали много старини и крепостната стена. Температурата на водата е от 35°—49.5°, а дебитът е общо над 2,000 л. в минута.

Водитѣ иматъ добро лѣчебно действие при: възпаление и пѣськъ въ жлъчния мѣхуръ и бѣбрецитѣ, нѣкои нервни заболявания, стомашно-чревни страдания, ревматични заболявания, възпаления на женскитѣ детеродни органи, болести по обмѣна на веществата, хронически интоксикации, нѣкои сѣдови заболявания, катар на горнитѣ дихателни пѣтища и нѣкои кожни болести. Минералната вода отъ извора при Момина баня се изнася въ всички краища на България за вътрешно приемане. Посетителитѣ на банитѣ Хисаря се ползуватъ съ безплатна медицинска помощъ.

Бани „СТОЛѢТОВО“ — Карловско

Минералнитѣ бани при с. Столѣтово, наречени още Карасарлийски, се намиратъ южно отъ с. Столѣтово и на 15 клм. отъ Карлово. Край банитѣ минава шосето Карлово—Пирдопъ и тѣ сѣ разположени въ политѣ на Срдѣна гора и въ Стремската долина. Мѣстността оксѣло Столѣтово е заобиколена съ планински върхове и околността е покрита съ гори, тя е запазена отъ силни въздушни течения, поради което климата е мекъ и умѣренъ.

Температурата на водата въ извора е 32° съ дебитъ 215 литра въ минута. Минералната вода по своя химиченъ анализъ се отнася къмъ групата на Алкаднитѣ води.

Столѣтовскитѣ минерални бани сѣ известни по своитѣ лѣчебни действия отъ незапомнени времена и въ тѣхъ успѣшно се лѣкуватъ болни отъ ревматизмъ, нервни разстройства, срдечни заболявания, болести на вътрешнитѣ органи и др.

Минералниятъ изворъ е каптиранъ презъ 1927 год., а презъ 1937 и 1938 год. — банската сграда е наново ремонтирана, като при нея е построена и отдѣлна съблекална. Въ административно отношение банята въ Столѣтово се ръководи отъ управлението на Хисарскитѣ държавни минерални бани.

Баня „ВЪРШЕЦЪ“ — Берковско

Вършецъ се намира въ подножието на Стара Планина и е разположенъ 300 м. надъ морското равнище и е на 32 клм. отъ Враца и 17 клм. отъ Берковица. Има великолепенъ здравословенъ планински климатъ и хубава природа. Дветѣ бански сгради сѣ модерни и оксѣло тѣхъ има голѣмъ паркъ и градина отъ 700 декара. Топлиятъ изворъ има 36° съ радиоактивностъ 14.4 емана, а хладниятъ има температура 33.1° и 15.6° емана радиоактивностъ. Дебита на всѣки отъ тѣзи изсери е по 182 л. въ минута.

Минералнитѣ бани Вършецъ иматъ добро лѣчебно действие при: нервни заболявания, ревматични заболявания, болести по обмѣна на веществата, заболявания на жлезитѣ съ вътрешна секреция, хронически отравяния, срдечно сѣдови заболявания, заболявания на женскитѣ дѣтеродни органи, заболявания на пикочнитѣ пѣтища и нѣкои стомашно-чревни заболявания. Посетителитѣ на банитѣ се обслужватъ съ безплатна медицинска помощъ.

Баня „ВЕЛЪОВА БАНЯ“ — при с. Лжджене

Вельова баня се намира въ с. Лжджене, Пещерско по Чепинското корито въ Родопитѣ и е разположена на височината 765 м. надъ морското равнище. Температурата на водата е 42°.

Водата на „Вельова Баня“ действува успокоително върху нервната система и върху проявитѣ на хронически ставенъ ревматизмъ, ломбаго, ишиасъ, стари навѣхвания и счупвания на крайницитѣ, смущения въ функцията на женскитѣ детеродни органи. Чрезъ пиене водата оказва добро действие при хронически катар на стомаха и червата, горнитѣ дихателни пѣтища, както и при заболявания на черния дробъ, бѣбрецитѣ и др.

„НАРЕЧЕНСКИ БАНИ“ — Асеновградско

Нареченскитѣ бани сѣ разположени на оксѣло 28 клм. югозападно отъ гр. Асеновградъ на 620 м. надъ морското равнище. Нареченъ представлява съчетание на планински курортъ съ минерална вода. Температурата на минералната вода е 30° съ общъ дебитъ 210 л. въ минута, а радиоактивността ѝ е 350 емана. Водата е бистра, безцвѣтна, безъ особена миризма съ приятенъ лугавъ вкусъ. Поради планинския въздухъ красивата природа и доброто лѣчебно действие на водата Нареченскитѣ бани като курортъ иматъ голѣмо бждаще.

Добро лѣчебно действие оказва водата при следнитѣ заболявания: нервни болести, катар на стомаха и червата, особено при киселини, нѣкои смущения на женскитѣ дѣтеродни органи, хронически форми на ставния ревматизмъ, катар въ пикочопроводнитѣ пѣтища, нѣкои заболявания на черния дробъ и бѣбрецитѣ, както и при нѣкои кожни болести.

Нареченското солено изворче. Така се нарича извора намиращъ се на 1 клм. южно отъ банитѣ въ мѣстността Герена при дебитъ 8 литри въ минута, температура 23° и радиоактивностъ 1130 емана. Той е най-богатия минераленъ изворъ у насъ съ радиови еманации, водата му се употребява само за пиене и се разнася по цѣлата страна. Посетителитѣ на банитѣ се ползуватъ съ безплатна медицинска помощъ.

САПАРЕВА БАНЯ — Дупнишко

Сапаревитѣ минерални бани сѣ разположени въ землището на с. Горна баня, Дупнишко; тѣ се намиратъ на 14 клм. отъ Дупница на височина 725 м. надъ морското равнище. Температурата на минералната вода въ извора е 78.2° при дебитъ 77.5 л. въ минута, радиоактивността ѝ е слаба. Водата въ басейнитѣ и ванитѣ предварително се охлажда въ специални резервоари.

Лѣчебното действие на водата има сжщитѣ лѣчебни показания като тая на Кюстендилскитѣ и Карловскитѣ бани и банята въ с. Каменица, Чепинско.

ХАСКОВСКИТѢ БАНИ при с. Брѣстово

Хасковскитѣ минерални бани отстоятъ на 20 клм. западно отъ гр. Хасково въ землището на с. Брѣстово-Сусамъ и сѣ известни оксѣло подъ името „Сусамъ-Брѣстово“. Температурата на водата е 58° при извора. Дебита 1500 л. въ минута. Водата е бистра и съ миризма на сѣра. При тази баня се лѣкуватъ ревматични, нервни, гинекологически, кожни, стомашно-чревни и др. заболявания.